

Д. КОТИЦЬКИЙ.

ЯК

ТАБОРУВАТИ

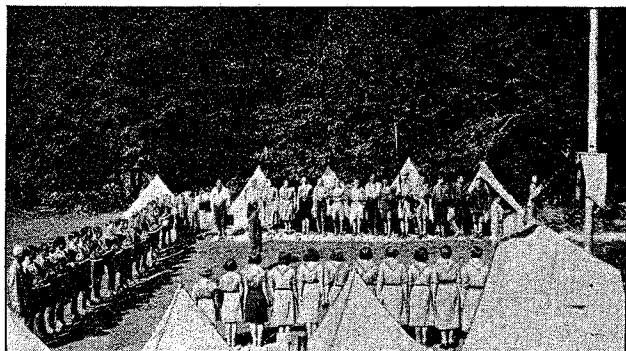

ВИД-ВО
„УКРАЇНСЬКИЙ
ПЛАСТ“
1974

СКАВТМ. Д. КОЗИЦЬКИЙ

ЯК ТАБОРУВАТИ

Збірка в таборі в Анші на Закарпатті, 1934.

В-ВО „УКРАЇНСЬКИЙ ПЛАС”

1934

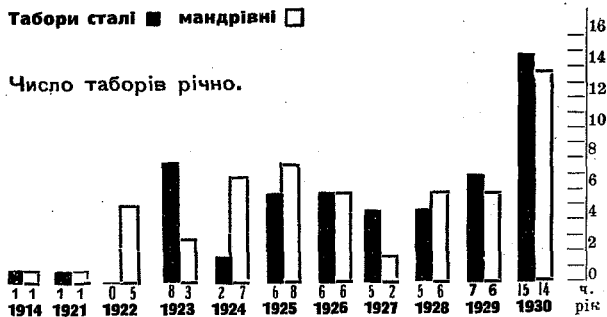

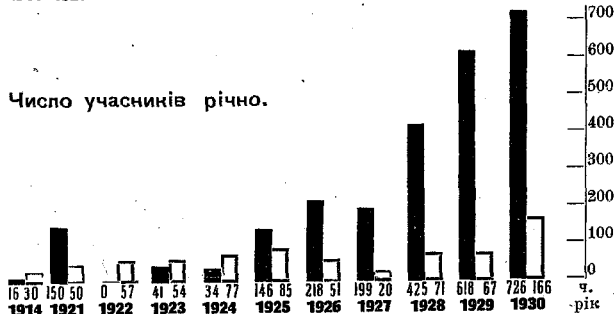
СТАЛІ Й МАНДРІВНІ ТАБОРИ У. П. У.

Табори сталі ■ мандрівні □

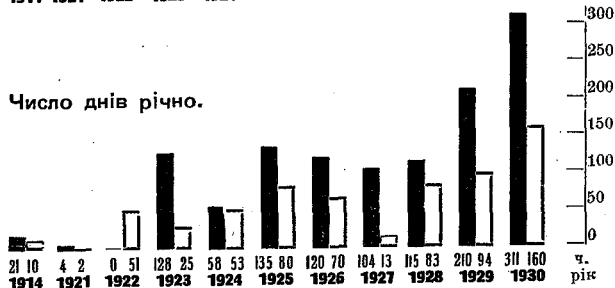
Число таборів річно.

Число учасників річно.

Число днів річно.

ЗАМІСЦЬ ПЕРЕДМОВИ.

Минуло 10 літ, як до табору в Лугах, де я був командантом табору, зголосився молодий пластун — волиняк.

З Праги приїхав, щоб у рідному осередкові, серед пластової молоді, перебути вакації.

Перші кроки його в таборі зразу сиказали, що маємо перед собою доброго пластуна. Карний у всіх відношеннях, працювятий, веселий і доброї вдачі, а до того свідомий і характерний син свого Народу, полишив у нас усіх найкращий спомин.

Пізніше стрічав я того пластуна в інших таборах, як сталих, так і мандрівних; як у булаві на відповідальних становищах, так і інструктором; бачив його на Говерлі при стрічі з галицькими пластунами; помагав нам виїхати на Джемборі до Англії й т. д. й т. д. Всюди відчувалася його працювистість і знання пластового діла.

Здав 1., 2. і 3 пл. іспити, проходить школу пл. провідників — «Лісову Школу» на

Словаччині, й не гонорово, а за свої здібності й знання іменується його скавтмастром.

Отцей, молоденький тоді, пластун і в якраз автором цього симпатичного підручника.

Це наш любий «Козя», скавтам Д. Козицький. Чи не буде це вистачаючим, що підручник його написано фахово, де на кожному кроці його таборосе знання й практика в пластовій роботі відсуне на бік теорію й самі слова.

На просьбу видавництва я переглянув підручник. Радію його появленню. Написано ясно, фахово й річево, і одно маю бажання, щоб отцей невеликий підручник, написаний для хлопців, але цілком корисний і додатний і для дівчат, **БУВ У РУКАХ У КОЖНОГО, КОМУ ДОРОГІЙ НАШ ПЛАСТ І ЙОГО ІДЕЇ.**

Леонід Бачинський,

скавтамстер,

був. звязковий УПУ в Чехословаччині.

I. ТАБОРУВАННЯ.

«Пластун вірний син свої Батьківщини й гідний син свого народу».

Життя в гуртку, прогульки, таборування — це є основні засоби пластового виховання. Пластовий табір, де молодь цілий час перебуває серед природи, це один з найліпших середників для душевного й тілесного удосконалення її.

Праця, злучена з вибудуванням і удержанням табору, збуджує зрозуміння потреби й значення її та правильний погляд на неї, не кажучи вже про те, що розвиває також певну зручність у різних ручних працях. В праці також кріпне тіло.

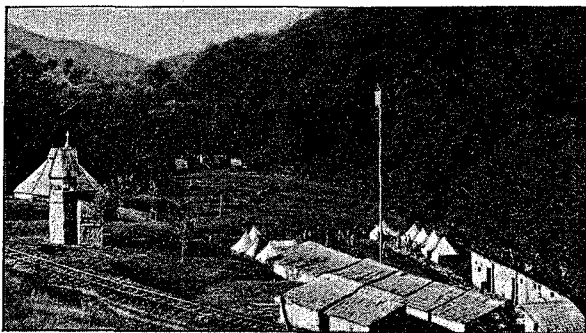
Гри й різні вправи розвивають силу та зручність і виховують здібність швидко спостерігання, орієнтації та роблення висновків.

В таборі пластун найщасливіший, там він найбільше відчувається пластуном. Примітивне життя серед природи, що манить молодь своєю романтикою, боротьбою з злими силами природи та перемаганням багатьох перешкод, виховує енергійні, завзяті характери, що обіцяють успіх у тяжким життєвим бою одиниці й народу.

Пластовий табір це ширша родина, де

всі спільно господарюють спільним маєтком під керуванням провідника. Є це товариство, основане на підкладі духової споріднености, братерстві, свідомої карности й рівности всіх у обовязках і правах. Одиниця є тут лише кільцем ланцюга працівників, що всі спільно користуються вислідами своєї також спільної праці. Є це практична школа плекання товариської єдности й вирівнювання соціальних протилежностей. В таборі зникає пластун завжди рахуватися з іншим. Пізнає відношення одиниці до громади, горожанина до держави.

В таборі всесторонньо розвивається тіло й дух, воля й характер, і в тім власне полягає глибоке значення таборування, як головного складника пластового виховання.

Ч. 1. Сталий «гуцульський» табор у В. Анші на Закарпатті, 1934. Площу подарував Укр. Пластові господар п. І. Медвідь.

II. РОДИ ТАБОРІВ.

Табори бувають сталі та мандрівні відповідно до того, чи вони відбуваються на однім сталім місці, чи ні.

І одні й другі можуть бути: звичайні, водні, літні, зимові, заграничні (напр. табір підкарпатських пластунів у Варні в 1932 р.).

Відповідно до віку учасників та пластових степенів або до якоїсь окремої мети табору бувають: а) пластово-відпочинкові, б) піонерські, в) інструкторські типу «А» та «Б». Такий поділ на підставі кількілїтньої практики був прийнятий в Укр. Пл. Уладі в Краю.

а) **Пластово-відпочинковий табір** має на меті дати молоді можливість перебуванням серед гарних і здорових околиць відпочинути, набратися здоровля й сил, а разом із тим при допомозі пластового виховання призвичаїти їх головню до порядку й карности; такі табори надаються до виховання пл. новиків або пластунів зі слабим здоровлям. Уладжувати їх треба в місцевостях, де є можливість дістати відповідне помешкання для нічлігу і для перебування під час поганої погоди, як рівнож і для кухні. Провід табору треба звірити досвідченій людині, по можливости доброму педагогові, й не забути про добрий лікарський догляд. Найліпше мати

своє власне (постійне) таборище з відповідними побудованнями (напр. табор новиків у Підлютім на Остодорі в Галичині — площа й дім дар митрополита А. Шептицького, або в Старяві коло Хирова — власність Т-ва охорони дітей і опіки над молоддю в Перемислі).

б). **Піонерський табор** має на меті виховати порадних пластунів, що можуть у кожному випадку життя дати собі раду й власними руками зробити чи направити кожна потребу собі річ. Пластуни в усім при звичаються до самостійности: самі знайдуть місце під табор, самі табор збудують, самі збудують домівку, самі зроблять човен, самі окують пластову палицю, сплетуть сітку для підбиваної, самі зроблять складові частини радіо-апарату, полагождать роздерті черевики, зашиють убрання й т. ін.

Коли піонерський табор відбувається на постійнім таборищі, то всеж таки ніколи не можна з програму викинути розбудову табору (шатра й т. п.), хоч і є на таборищі будівлі. Для тої мети треба мати на таборищі відповідне місце, на якому таборовики збудують шатра, куріні тощо, а на закінчення розберуть і знов потім збудують їх інші таборовики, що прийдуть на місце своїх попередників. Цієї праці не слід уникати, бо й вона має також своє значення в пл. вихованню.

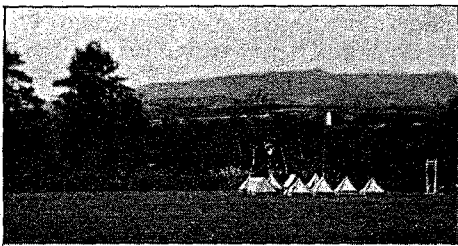
Водні піонерські табори ще крім того мають на меті удосконалення у водних спортах

або в мореплаванні, включаючи сюди знання про будування різного роду човнів.

в). **Інструкторські табори типу «Б»** мають на меті підготувати пластунів до ведення праць у пластових частинах і таборах або на *інструкторів різних пластових умілостей*.

Інструкторські табори типу «А» мають на меті підготувати учасників до *самостійного ведення пластових частин і таборів* кожного типу. Організовує їх та іменує інструкторів лише Провід Пласту. Доступні скавтмастрам, звязковим, ст. пл. розвідчикам і скобам та повнолітнім особам непластунам (за дозволом Проводу), що хочуть закладати й провадити пластові частини.

Основним типом усіх вищезгаданих таборів є піонерський. Тому увесь матеріял цієї книжки зложений з оглядом на піонерський табір. Але в кожному розділі подано зауваження щодо змін та різниць між цим та іншими типами таборів.

Ч. 2. Дівочий табір в Солочині на Закарпатті, 1934.

III. ПІДГОТУВАННЯ ТАБОРУ.

«Пластун словник».

Успіх табору найбільше залежить від доброї підготовки його. Напр. скільки не-присмних хвиль дає затоплення табору, побудованого над річкою чи потоком, що після кожного дощу розливається; або як погано впливає на здоров'я учасників перебування в таборі, де немає доброї чистої води на пиття; або скільки зайвої праці прибуде пластунам, коли погано наладжано постачання продуктів до табору; або коли в останні дні табору не стає грошей на заплата всіх видатків.

Підготовчу працю може вести або провідник, або окремий гурток, спеціально для того призначений т. зв. організаційний. Менші (курінні) табори ліпше провадити провідникові тої пл. частини, що уладжує табор (курінний). Для більшого табору (напр. окружного) треба вже запросити на провідника (команданта) якусь досвідчену особу. Табор треба зачати підготовляти завчасу й ось про що треба пам'ятати:

1. Місце під табор: знайти та розвідатись про умови таборування.

2. Технічне підготування: забезпечити таборище (дозвіл власника ґрунту), зібрати зголошення учасників, підібрати таборовий провід (булаву), інструкторів та персонал, переглянути та доповнити інвентар і таборовий виряд.
3. Фінансове підготування: як добути гроші на табор, кошторис (оплата та видатки), як добути гроші для бідніших пластунів. Стягнення оплат.
4. Програмове підготування: ціль та програма табору, розподіл часу й праці.
5. Таборовий виряд (окремі пластуни, провідник, пл. відділ). Таборове начиння й приладдя.

1. Місце під табор.

Організатор табору (провідник чи організаційний гурток) збирає інформації між пластунами, що добре знають країну, де приблизно можна знайти відповідне місце для табору (якщо табор не робиться на постійнім таборищі). На весні пластові гуртки роблять в тій околиці прогульки, оглядають місця, що надаються на таборище та рівночасно довідуються:

1. Кому належить вибране місце;
2. Де, в кого (краще у селян чи в місцевій кооперативі) та за яку ціну можна купувати молоко, масло, сир, яйця, баранболу та іншу городину, а також хліб, муку, м'ясо, сало тощо;

3. Де найближче можна дістати: будівельний матеріял (дошки або окрайки на підсади, тички), солому або сіно для сінників, дрова. Розвідатися, що можна позичити, а що можна купити та за яку ціну й де, а рівнож — чи не можна було б у лісі коло табору пластунам самим нарубати дров та матеріялу (тички, щогла, тощо) та до кого треба звернутися по дозвіл.
4. Як прийдеться постачати до табору продукти та як привезти й відвезти матеріял і скільки це коштуватиме.
5. Де є найближчий лікар, аптека, пошта (телеграф), залізнична чи автобусова стація.

Ідеальним було б таке місце:

1. Сухий луг або пасовисько, рівне, трохи похиле (щоб дощева вода не заливала таборища), де б можна було вигідно розіставити шатра у формі підкови чи кута. Ліпше з пісковим підложжам, бо на каменистій землі тяжко будувати шатра. Так само не добре ставити шатра під каменистими горбами, чи глинкуватими схилами, де падає каміння чи ссувається глина. Вистерігатися вогких лугів та мочарів, щоб не докучали комарі й учасники не хорували на пропасницю (малярія).

2. Багато сонця; якась природня охорона проти північного вітру (ліс, гора).

3. Близько потік, ріка або озеро (іде-

альна віддаль коло 100 м), але без небезпеки, що велика вода залле таборище.

4. Місце для вмивання, купання — з пісковим дном — і для пливання, де б можна було зробити місток для скакання в воду чи пристань для човна.

5. Вода на пиття з джерела або кринички близько табору.

6. Місце на кухню трохи далі від табору, стало в тіні, найліпше коло води з вигідним місцем для миття начиння та прання (нижче місця купання!).

7. Грище принаймні 50×50 кроків недалеко табору.

8. Зараз же за таборищем ліс — ліпше шпильковий, де є досить палива та таборового матеріялу.

9. Далі від осель і фреквентованих до-ріг, щоб непрошені гості не перешкоджали таборовому життю, але в мальовничій здоровій околиці, по можливості з розглядом на край.

10. Недалеко від місця, де можна купувати харчі (приблизно пів години ходу) та де є пошта, лікар (не далі 1 год. ходу) й недалеко від залізниці чи автобусової лінії.

Коли вже вишукано місця, що надаються для уладження табору, та зібрано всі потрібні інформації, організатори табору вибирають остаточно найліпше та найвигідніше місце й приступають до дальшого підготування табору.

2. Технічне підготування.

а) Організатор табору.

1. Відповідно до того, кому вибране місце належить, організатор табору подає прохання, чи хтось особисто відвідає власника ґрунту, і старається дістати дозвіл на користування вибраним місцем. Землевласникові треба пояснити, що таке табор, як табурується, як довго триватиме табор, забезпечити, що пластуни нічого не пошкодять та евент. запропонувати поміч пластунів: напр., що пластуни допоможуть господареві зібрати сіно з таборища тощо. Ліпше взяти писемний дозвіл, де треба зазначити всі умови, час тривання табору та оплату, якщо власник її жадає.

2. Дістати дозвіл у власника лісу на рубання дров та тичок в лісі коло табору. Коли це неможливо, тоді на підставі зібраних уже інформацій замовити все там, де це дешевше, та докладно підготувати вчасну доставку матеріялу до табору.

3. Найпізніше один чи два місяці перед початком табору оголосити пластунам (чи пл. частинам) місце, час та умови табурування: таксу й виряд окремих пластунів (пл. частин) та чи число учасників табору обмежене. Оголосити це на таблиці в домівці, в часописах, прихильних пл. рухові, й у своїм власнім, або повідомити листовно.

4. Запросити провідника (команданта) табору.

5. Зібрати писемні зголошення з підписами батьків.

У зголошенню до табору треба зазначити всі умови прийняття, напр.: кожний учасник мусить мати приписаний виряд; зобов'язується виконувати всі таборові приписи; за грубу провину, чи повторення провини супроти таборових приписів може бути виключений з табору без повернення оплати за решту днів; так само не буде повернена оплата тим, що передчасно відійшли з табору й не зголосили цього вчас; батьки можуть відвідувати табір лише в неділю або свято, перебуваючи найдовше 12 годин. Батьки мусять своїм підписом ствердити, що з усім цим погоджуються й зобов'язуються заплатити наперед усю таборову оплату. Такі зголошення, де б усе це було зазначено, найкраще видрукувати. Організаторові табору лишається вільна рука зложити зголошення відповідно до умов таборування та різних місцевих умов.

6. В порозумінню з провідником табору запросити таборового лікаря, розділити таборові функції (обозний, інструктори і т. ін.) та подумати про інший персонал (напр. кухар).

7. Зробити перегляд таборового інвентаря та направити начиння й приладдя. Списати й придбати річі, що бракують: що треба — купити, що можна — позичити. Евент. повідомити окремі пл. частини, про що кожна окремо ще має подбати.

8. Зробити список продуктів, що їх треба привезти з собою й перед відіздом до табору закупити.

9. Зробити перед відіздом лікарський перегляд (або кожний подасть виказ лікарських оглядин) усіх учасників та зважити їх.

10. Коли батьки пластунів ще не поінформовані про табор, то скликати сходи батьків, на яких провідник табору пояснить їм значення й програм табору та терпеливо відповість на всі запитання — а буде їх багато різних!

11. Нарешті докладно обдумати й вибрати найдешевший та найліпший спосіб, як завести пластунів та речі до табору, й відповідно до того все зарядити: виробити знижку, замовити окремий вагон чи автобус і т. д.

12. Провідник пластової частини, що не уладжує сама табору, а бере участь у більшім, мусить вчасно зголосити організаторові табору число тих, що їдуть з його куріня до табору.

На закінчення технічної підготовки лишається ще оголосити пластунам місце збірки перед відіздом до табору, а організаційному гуртку спакувати й відправити до табору таборове приладдя, начиння, продукти тощо. На поміч йому можна закликати ще один гурток. Якщо до табору недалеко і є можливість найняти тягарове авто, що буде коштувати дешевше, ніж залізниця, то з цього треба скористати, бо по дорозі можна прибрати дещо різного таборового матеріялу, що замовили вже раніш на місці. З автoм

краще послати 2—3 зручних сильніших пластунів.

До малих сталих таборів найкраще приймати не більше 30 пластунів. До мандрівного табору не більше 7 осіб. Коли цілий курінь хоче брати участь у мандрівнім таборі, то краще, щоб кожний гурток вибрав собі іншу дорогу. Добре було б також загальний плян тих мандрівн. таборів звязати так, що б у кількох місцях дороги всіх гуртків сходилися, себ то, що б усі гуртки час від часу зійшлися на стрічу, де могли б день чи два спільно відпочинуть, а потім знов окремо мандрувати далі.

Брати до табору молодь, що ще не була в пласті, не радимо. Ліпше раніш відбутися з ними вишкіл у гуртку, і тільки тоді приймати до табору. Коли таких кандидатів є багато, то краще зробити для них окремий пл. відпочинковий табір.

б) Окремі пластуни.

1. Кожний окремий пластуни перш за все вирішує, до якого табору хоче йти: до сталого, чи мандрівного.

2. Переглядає таборовий і пластовий виряд та доповнює, що бракує, або направляє.

3. Подає курінній команді зголошення до табору з підписом батьків.

4. Вносить таборову оплату: все нараз на початку табору, чи ратами протягом зими та весни.

3. Фінансове підготування.

«Пластун оцядний.»

Було б бажано, щоб кожний курінь мав свій т. зв. таборовий фонд, до якого вкладав би всі, або певну частину своїх заробітків, членських вкладок, дарів. З таборового фонду в першу чергу покривалися б видатки на загальний таборовий виряд (шатра, таборове приладдя й начиння, спортове приладдя), потім на заплата членів табору, потім на заплата членів куріня й нарешті на злішення харчування всіх учасників табору. Варто б також певну частину таборового фонду щороку відкладати на закупаєння постійного таборища та вибудування тривалих таборових будівель.

Протягом цілого року провідник (куріний) мусить дбати про зріст таборового фонду й про те, щоб цілий курінь, або його окремі члени при кожній нагоді його поповняли. До цього дуже добре надаються ріжні пластові свята, імпрези, публичні виступи та змагання, на яких вибирають вступне. Можна видати гарні листівки, що їх нарисував котрийсь член куріня, з спеціальним призначенням прибутку на таборовий фонд, і заохотити кожного члена куріня продати тих листівок якнайбільше, й т. ін. Головна річ — добра організація, а тоді кожне підприємство дасть якийсь прибуток.

Такі видатки, як оплату за подорож до

табору та таборову оплату треба при звичаїти всіх пластунів платити самим. Тому треба звернути увагу на те, щоб усі пластуни завели щадничі книжечки й постійно заохочувати, щоб заощаджували місячно певну суму; час од часу можна це перевіряти на сходинах гуртка. Щадничі книжечки особливо допоможуть тим пластунам, що мають бідних батьків, які не змогли б нараз заплатити цілу суму за побут дітей у таборі.

Коли є дуже бідні пластуни, то провідник мусить підшукати відповідний спосіб для здобуття потрібних коштів, чи для кожного зокрема, чи для всіх спільно (дари, стипендії, збірки тощо).

Відповідно до місцевих цін продуктів треба вже наперед обрахувати пересічну денну оплату за особу й на підставі цього та числа днів тривання табору обрахувати загальний кошторис. Таборовою оплатою в цілости йде на купівлю харчів та удержання пластунів у таборі. Оплату за подорож може платити кожний окремо, або можна її зарахувати до таборової оплати відповідно до того, чи пластуни з'їдяться з різних околиць, чи всі разом їдуть з одного місця.

В мандрівнім таборі вже інший обрахунок: до коштів на харч та удержання треба додати видатки на залізницю, пароплав, автобус, оправу човнів (у воднім таборі) тощо, відповідно до наперед виготовленого пляну подорожі.

4. Програмове підготування табору.

а) Провідник табору.

1. Програм треба укладати відповідно до числа учасників, їх віку, розвитку, пластового знання, часу тривання та роду табору.

2. Провідник мусить добре подумати над тим, яких помічників та інструкторів собі вибрати. Що може у таборі провадити та робити сам, а що може доручити іншим та що з пластового програму хоче перебрати.

3. Відповідно до того складає таборову бібліотечку: пластові підручники, зокрема ріжних пл. умілостей, природничі книжки (як пізнати гриби, рослини, пташок, звірят), краєзнавчі книжки, підручники ручних праць (сталярство, випилювання, вирізування, випалювання), підручники спорту (руханка, легка атлетика, водні спорти), підр. фотографування тощо.

Придбає мапу околиці табору.

4. Мусить розвідатись про історичні місця в даній околиці та приготувати собі конспекти оповідань з історії тих місць. В сталих таборах можна це уложити до програму ватер, а в мандрівних розповідати підчас походу, їзди в потязі та інш.

5. Вибрати роди ручних праць.

6. Розділити, що надається робити перед полуднем від 8 до 11 год., що пополудні від 3 до 5 год., що ввечері від 5½ до 7 год. Які завдання дістане гурток, що має в той день

вільно для прогульки. Як краще використати час після вечері. А вже відповідно до того зложити окремі денні програми на протяз цілого табору. Добрий провідник завжди їх зложить ще дома, бо знає, який дорогий час буває завжди в таборі.

7. Подумати про програм в непогодні й дощеві дні та про скількість, місце й програм прогульок з табору.

8. Число ватер (н а й б і л ь ш е 2—3 тижнево) та програм їх, щоб вони мали певний характер, напр.: в день проголошення самостійности, в ювілейні дні наших героїв і т. д.; рівнож веселі ватри з нагоди присяг, закінчення табору й т. ін.

9. Як використати час у мандрівнім таборі коли йдемо, коли ідемо. Треба пам'ятати, що мандрівний табор робимо не тільки для розваги; він мусить дечому й навчити. Підчас мандрівки треба звертати увагу навіть і на ті, здавалося б, найзвичайніші речі. На місце таборування треба прийти вчасно, щоб був ще час поставити шатра, поки впаде роса, та зварити вечерю.

Докладно про програм табору на стор. 51, розділ 5.

б) Окремі пластуни.

Обовязком кожного пластуна є відбути хоч один табор. Хто хоче їхати до табору, мусить перш за все зложити перший пл. іспит, справити повний пл. однострій, заощадити досить грошей на закуплення таборо-

вого виряду й на таборову оплату та зголосити курінній команді готовість до першого пластового табору.

Хто вже відбув перший табір і навчився дещо до другої пл. проби, докінчує підготування до неї на основі приписаного програму й до другого табору іде вже, як пластун-розвідчик, і т. д.

5. Таборовий виряд.

а) Окремі пластуни.

До сталого табору треба брати: повний приписовий пластовий однострій, особисті документи й пластову виказку. Дві-три денних сорочки (дуже вигідні з короткими рукавами), 2-3 коротких спідніх штанів, 1-2 зміни нічного білля, 4 пари вовняних скарпеток, светр, 2 рушники, 6 хустин до носа, 2 вовняні коци, 2 простирала, сінник. Мило, щітку й пасту на зуби, гребінець, дзеркальце. Щітки на одяг, щітку й пасту на черевики. Літрову ідунку з алюмінія з покришкою, $\frac{1}{2}$ літрове алюмінійове горнятко, ложку, виделку і пл. ніж. Шитво (білі й чорні нитки, голки, гудзики тощо), ножички та резервові шнурівки. Сірники, свічки, клубок сильного шпагату. Записник, олівець, зошит. Свиставку, компас, а як можна, то й мапу околиці. Електричну лампку. Не зашкодить узяти: шатро, годинник, фотографічний апарат, далекогляд, барви для малювання, листовий папір, поштові марки, музичні

інструменти (гітари, мандоліни) товариські гри. Бажаю, щоб у таборі було як не два, то хоч одно коло. Коли хто бере в собою до сталого табору ще свої харчі, то лишне запакувати їх у дерев'яну коробку, що з неї можна потім зробити стіл у шатрі, чи використати при робленню різних прикрас у таборі, тотому, таборової таблиці тощо.

До мандрівного табору треба вибрати з вищенаведених річей тільки найнеобхідніші, відповідно до умов мандрівки так, щоб разом з необхідними харчами на півтора дні цілий наплечник важив не більше як 15—20 кг. З харчів добре брати: цукор, чай, чоколяду, сухарі, коржі, вуджену солонину, а решту відповідно до того, що в дотичній місцевості можна або не можна дістати.

Речі в наплечник треба складати завжди порядно й звикати вкладати все на своє раз призначене місце. Тоді не будеш півтори години шукати мила по цілим наплечнику і не будеш змушений, перевернувши все та не найшовши його, виймати все з наплечника й знов його пакувати. Такі речі, як щітку для черевиків, не можна пакувати разом із хлібом або маслом. Всі речі треба посортувати відповідно до вжитку, дрібніші вложити в торбинки і пакувати все на своє стале місце. Такі речі, як муку, цукор, добре також вложити в окремі торбинки. Наплечник мусить добре прилягати до спини й не муляти. Тому при пакуванню краще не ставити наплечник на землю, а покласти, і в такім положенню пакувати в нього речі. В тім місці, де він прилягає до спини, покласти м'яккі речі: коць, светр, білля й. т. ін. На спід класти тяжчі речі, а наверх лекці. Вживати наплечника приписаної форми. Практичні наплеч-

ники для мандр. табору звичайні великі, розміру 50 × 50 см. з трьома кишенями. Не брати непотрібних речей, що є лише тягарем.

б) Провідник табору.

Крім згаданих речей бере ще: прапор, таборовий денник, касову книгу, невеличку касу на гроші (до сталого табору!), розклад потягів, відривний блок, самопишуче перо, червоний та синій олівці, різнобарвну крейду, кілька аркушів канцелярського та досить звичайного паперу, компас, барометр, термометр, лупу, фотографічний апарат, далекогляд. Зброю можна брати лише тоді, як має дозвіл.

в) Курінь, що таборує. (Приблизно 30 осіб).

1. **Шатра.** Найліпше одно на двох пластунів. Крім того добре мати одно чи два більші, в яких можна в погану погоду працювати, вправляти чи обідати (ганґар), або покласти ватру (індіянське, т. зв. «ті-пі»).

2. **Таборове приладдя.** Брати відповідно до числа учасників. На кожний гурток має припасти: більша пила (така, щоб можна було вжити при змаганню в пилянню дров), шнур (15 м), лопатка, прапорці для сигналізування, 3 пл. сокирки, 2 кліщів, молоток.

Крім того бере курінь ще різне приладдя для загального вжитку, потрібне при будуванню табору й при різних таборових працях, як от:

2 великі пилки. Найкращі т. зв. дугові (1 метр або 75 см завдовжки).

1 пилку столярську. (Після скінчення праці не забудь її увільнити!)

2 малі пилки для ручних праць. (Коли пилка затупиться та погано ріже, то її перше треба «розвести», а потім нагострити).

2 великі сокири для рубання дров та забивання кілків у землю.

Пластову сокиру мав би мати кожний другий пластун. На кожному кроці буде потрібна. Сокиру, так як і інше кожне приладдя, треба шанувати. Ніколи не засікай у землю, а завжди лише в дерево. На землю або в траву не видай. Поліна рубай завжди скісно. Гіляки ніколи не обтинай проти напрямку, а завжди в напрямі росту. Навчися гострити сокиру не лише на круглім брусі, а й на звичайнім каменю з ріки, але мусить це бути досить гладкий і не дуже твердий камінь—пісковик. Щоб сокира не злітала з топорища, треба її заклинувати. Клини завжди мусить бути з сухого, твердого дерева. Ніколи не забиваємо його між топорище й сокиру а вцілину в топорищі. Щоб топорище не розсихалось, варто намочити його в конопляній олії. Топорище завжди робимо з твердого дерева (бук, граб, ясінь).

Для забивання кілків у землю краще зробити довбню (переріз 20 см, а висота 30 см.).

2 молотки та трос кліщів (крім тих, що має кожний гутрок). Одні кліщі звичайні, а другі такі, щоб можна було різати дріт.

Ніж пластовий мусить мати кожний пластун. Пластового ножа ніколи не встромляй у землю. Як хочеш вичистити, то краще постругай ним кусень тріски. Не стромляй до вогню, не закручуй ножем гвинтів та шруб, не бий по ножі молотком, коли хочеш розколоти дерево. Не гостри на горнятах, а завжди лише на бруську чи на підходящій камені з ріки. Брусочок намочи, а ніж, коли гостриш, тримай трохи похило до бруська.

2 струги. Дуже зручний прилад, але не забувай, коли ховаєш, замотати папером або ганчіркою,

щоб хлопці не порізались, коли будуть шукати щось серед приладдя.

2 різні гйблики для столярки та ручних праць. Подивись до столярського підручника у пластовій бібліотеці, як з ним треба поводитись та як його вживати.

4 різні свірники (сверла) для дерева.

Долото — краще 2: одно вужче, друге ширше.

Долотце на закручування шрубок та гвинтів.

Пилники: тригранний і плескатий на залізні прилади, сокиру, пилку тощо, та 2 різні на дерево.

Скляний папір (гласпапір) кілька аркушів різного ґатунку.

Пвяхи коло 5 кг різної величини (8, 6, 4 см довгі й дрібні).

Шрубки з кільцями (напр. на щоглу на прапор).

Дрiт. Ціле коло не дуже грубого, дротярського.

2 клубки різного шпаятату.

Кілька шнурів (15 м. довгих, 18—20 мм грубих) на перетягування. Кінці шнурів треба пластовим способом забезпечити, щоб не розкручувалися. Краще їх натерти олією, тримати їх в сухім місці й не совгати по піску.

Це лише найнеобхідніше. Чим більше різного приладдя, тим ліше можна провадити різні праці.

3. Спортове приладдя. Спис, диск, куля, (3—5 кг), сітки й м'ячі для мячевих ігор, шнур на ласування, луки й стрілки, спортові човна і т. ін. — власність куріня та окремих пластунів. Добре також мати медицинал. Скочню та стояки зробимо вже на місці. Так самостріли для луку, а також і луки привчати пластунів робити самим.

4. Книжки (див. стор. 20 розділ 4а.) й мапу околиці табору.

5. Аптечку. (Склад пластової аптечки подано майже в кожному пл. підручнику.)

6. **Кухарське начиння.** Цілу піч, або її частини: плити, духовку для смаження, рури для диму (приблизно 2 метри) дверцята й ґратки під жар. 3 казани, 2 великі 15літрові горці, 3 каструлі різної величини, все з покриттями. Горнятко на масть, 2 джбани для ношення молока, пательню, 2 відри на воду, 2 великі кухонні ножі, різні ложки, валок (качалку), цідилка, тертку, коробки на коріння (перець, кмін) й сіль, 3 яєчка на чай, полотняні торбинки на продукти, кошик на городину, кілька стирок на начиння, віхтів та кілька кіл мила.

Це начиння приблизно на 30 душ. Коли в таборі є більше учасників, то напевно мають кухаря, а той вже знає, скільки та якого начиння потрібуватиме.

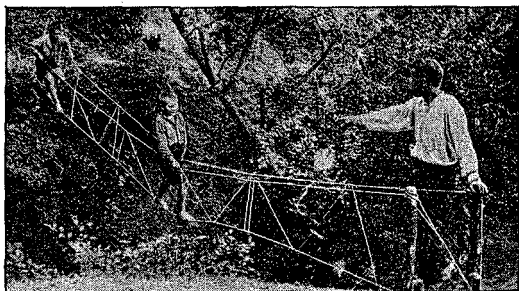
Незабути купити папи (дьюгтьований папір) на накриття над кухнею.

Коли криниця далеко від табору і воду на пиття треба носити, то краще для того мати 2—3 пляшки заплетені в кіш т. зв. деміжони.

7. **Продукти,** що не псуються, ліпше взяти з собою до табору зразу всі: риж, горох, крупи, фасолю, чай, каву, какао, солонину, й т. ін.

Перед відвідом треба все пильно спакувати до більших скринь. Скрині мають бути з доброго матеріялу, щоб їх потім у таборі можна було вжити, як кухонні шафи та підставки під столи. (Див. стор. 36 «Кухня»).

Увесь таборовий масток треба тримати в якнайбільшій порядку та шанувати його. Провід табору зробить добре, коли виписе правила, як треба поводитися з начинням, приладдям тощо. Добре також доручити самим пластунам намалювати образки, з чим і як можна поводитися та як не можна. Ці образки виставити в таборовім музею (див. стор. 98) і при кожній нагоді звертати на них увагу пластунів.

Ч. 3. Мотузляний місток через яр у таборі в Т. Реметах, 1927.

IV. ПОЧАТОК ТАБОРУ. (ПЕРША ПРАЦЯ).

1. Приїзд до табору.

На кінцевім двірці мусить чекати авто або фура, що їх організаційний гурток уже наперед замовив. Організаційний гурток, а якщо треба, то й помічний гурток, зложать усі речі на авто або фуру і, як є місце, то й клунки слабших пластунів, а то й усіх, що б пластуни прийшли до табору непотомлені. На таборищі треба всі речі зложити в порядку на однім місці, але не там, де будемо будувати шатра, щоб не перешкоджали в праці, забезпечити на випадок наглого дощу і, якщо ще не пізно, то негайно взятися до будування табору. Коли таборовий матеріял ще не готовий, то на першу ніч треба поставити тимчасові шатра просто на землі, але також осторонь від дефінітивного місця табору й сховати до них особисті речі пластунів. Решту речей варта прикрити великим шатровим полотнищем.

По скінченню цієї праці послати окремі гуртки по матеріял. Одних по дошки, других по соломі, інших з лісником у ліс по кілки, тички та щоглу. Провідник мусить за всім пильно доглядати. Варто, щоб осо-

бисто доглянув за гуртком, що рубає в лісі та постарався навязати добрі стосунки з лісником. Перший день пластуни їдять з власних запасів, але на вечерю варто зварити молоко або чай. У випадку непогоди, коли на таборищі нема сталої таборової будівлі, краще першу ніч переспати десь у селі (напр. у школі) й там же зложити на першу ніч усі речі під опікою пластуна.

2. **Обовязки провідника в перші дні табору.**

Першого ж дня провідник докладно оглядає таборище та разом з обозним визначає плян табору. Шатра по можливості розміщують великим півколом з командантським шатром посередині, звідки зразу можна бачити цілий табір. Вхід до табору вибирають так, щоб кожному, хто приходить до табору, був з того боку найліпший погляд на нього. Потім провідник доручає обозному розділити матеріял і приладдя та наглядати за першою працею, а сам у той час іде відвідати старосту найближчого села, вчителя, лісничого й зголошує початок і час тривання табору на сільським уряді та на жандармській стації (коли далеко від табору, то повідомляє поштою).

Усіх грошей не слід тримати в таборі. Лишити суму, потрібну на день-два, а решту зложити на книжку поштової щадниці.

Далі провідник табору, або інтендант (можна послати когось іншого) змовляє ціну продуктів (хліба, масла, молока, яєць, мяса, городини тощо) — краще в місцевій кооперативі — та умовляється про доставку їх до табору. На відбір купованих річей ліпше завести книжку.

Ще того ж дня провідник мусить зорієнтуватися в близькій околиці табору, а по можливості й оглянути її.

3. Розподіл першої праці.

Відповідно до пластових уміlostей, чи просто на підставі звичайного поділу куріня на гуртки, розділяє провідник усіх учасників на гуртки й кожному з них призначає якусь окрему працю та визначає час, коли вона має бути виконана.

Меншу працю можна доручити окремим особам чи меншим гурткам.

Не дозволяти нікому, поки не закінчено будування табору, ходити босоніж.

Першого дня треба збудувати провідницьке шатро, поставити щоглу та зачати будувати підсади під шатра й накриття для кухні. Також першого дня призначити двох пластунів, щоб зробили латрину. Другого дня докінчити будування шатер, печі, зробити льох і магазин та поставити ганіар. Третього дня остаточно докінчити кухню, упорядкувати місце для купання й місце під ватру. 4-го дня зробити таборову браму,

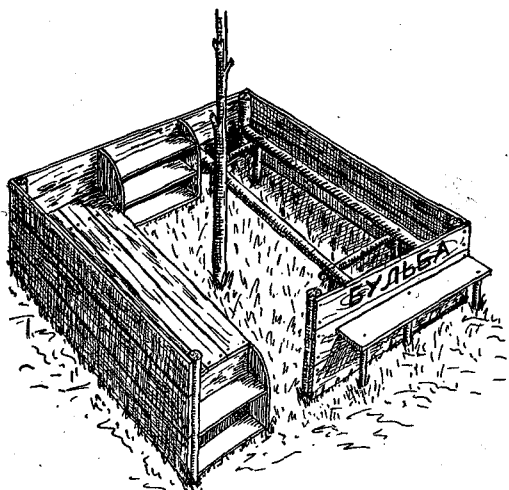
таблицю на оголошення, метеорологічну стацію, таборовий тотем і місце для провідника під ним і т. ін. Дальші дні вже роблять різні прикраси тощо. Провідник сам за всім доглядає, щоб мав перегляд праці, й уважає, щоб усе виконували точно та вчас. Може допомогти в праці де треба його досвіду, але не сміє бути безрадним чи нерішучим, бо це дуже погано впливає на молодь.

4. Будування табору.

Шатра.

Є багато різного роду шатер. Кожне має свої вигоди й невигоди. До сталого табору надаються різні, але до мандрівного табору найліпше надаються т. зв. австрійські шатра, (на 2—3 особи), що складаються з двох полотнищ. Кожний пластун несе одно полотнище, що ним може підчас походу в дощ прикритися. Докладніше про це в «II. і III. пробі» В. Кархута. В мандрівному таборі шатра ставимо просто на землі, бо мають служити лиш на одну ніч. Але у сталому, де пластун живе в шатрі цілий місяць, може побажати собі деякої вигідности й не пошкодувати більшої праці для збудування шатра з підсадою. Вимагатиме це більше праці, але це власне має своє виховуюче значення, бо пластун пізнає її вартість, коли добре виконана, та вартість своєї зручности.

Підсади можна робити з різного матеріалу: з дощок, окрайків, плоту, матерії. Най-

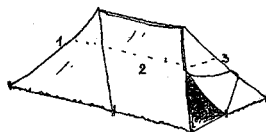
Ч. 4. Підсада.

ліпші та найкращі звичайно деревляні з дошок або крайків. (Див. рис. 4). Найпрактичніші підсади 80 см високі, але все залежить від кількості матеріялу. Коли його мало, то вистачають підсади й 40 а то й 30 см заввишки. Робимо їх так: зіпняте шатро натягаємо на землі й визначаємо чотирикутник, який воно займе. У всіх чотирьох кутах забиваємо кілки відповідно до висоти підсади, але не точно в кутах, а яких 5—7 см в напрямі до середини. Це тому, що до кілків приб'ємо дошки, а шатро ще мусить потім своїм долішнім краєм охоплювати підсаду. Долішню дошку варто трохи запусити в

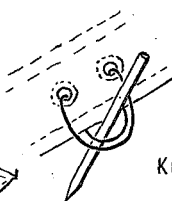
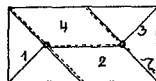
ШАТРО.

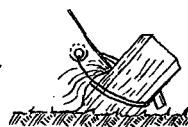
З ДВОХ ПОЛОТНИЩ.

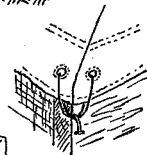
З ЧОТИРЬОХ ПОЛОТНИЩ.

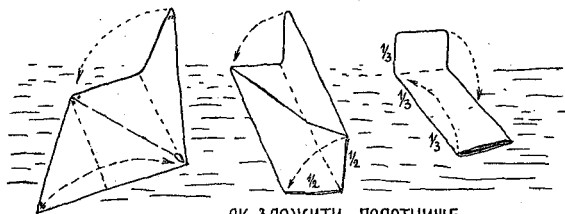
КІЛОЧКИ СКІСНО!

ЗЕМЛЮ З РІВЧАКА ПІД ШАТРО!

ЯК ПРИБИТИ ДО ПІДСАДИ.

ЯК ЗЛОЖИТИ ПОЛОТНИЩЕ.

Ч. 5.

землю. Там, де шатро відчиняється, треба зробити вхід. Шатро прибиваємо до підсади грубшими, але короткими, цвяхами (за шнур-

ки) а потім зводимо чи одним кілком посередині, чи кількома палицями, що виходять з рогів підсади й сходяться всі разом угорі. Перший спосіб вигідний тим, що до кілка можна забити цвяхи й вішати на них речі, але при другім способі є більше вільного місця в шатрі. Довкола шатра треба викопати рівчачок, а землю притоптати між рівчачком і підсадою. Воду з рівчачка коло шатра треба відвести вбік. На зовні треба, щоб усі підсади були однаково високі, але внутрішнє зарядження шатра залежить вже від особистої винахідливості та смаку його мешканців. Якщо обидва мешканці шатра великі, то ліжка ліпше вмістити рівнобіжно на лівім та правім боці. Якщо ж малі, то можна ліжка поставити під задньою та бічною стіною ногами до себе. Спосіб будування ліжка і всього зарядження шатра лишити власній ініціативі мешканців, але щоб усе було акуратне й практичне.

Щогла на прапор.

Щоглу ставимо не серед табору, а на горішньому місці, бо серед табору, звичайно, робимо вогнище. Викопуємо яму 60—70 см глибоку, грубий кінець щогли притягаємо до ями, кілька пластунів зводять тонший кінець у гору, а два інші придержують грубший кінець так, щоб він спускався до ями. Коли руками щоглу вже далі підносити не можливо, то робимо з двох палиць вилка і так остаточно її зводимо. Кілька пластунів

тримають щоглу так, щоб стояла прямовісно, а інші засипають яму камінням і землею та добре все затоптують. На горі й у висоті $1\frac{1}{2}$ м від землі на щоглі закручуємо двоє шрубок з кільцями, а між ними натягаємо шнур у дві стальки. До шнура пришитий прапор. Таким чином прапор можна підтягати нагору й спускати. Можна прибити також кільце лише нагорі щогли, тоді шнур (також вдвосталь) робимо трохи довший і замотуємо внизу довкола щогли. Прапор опускаємо не нижче двох метрів од землі, щоб не замазався.

Таблиця на оголошення.

Не прибивати на щоглу, ліпше прибити на стовпчик коло провідницького шатра, або на іншому місці. Можна зробити змагання на виготовлення ліпшої й гарнішої таблиці. Найліпшу поставити в таборі, а решту виставити в таборовому музею. Таборових таблицок краще зробити дві: на одній вішати таборові правильники, список таборовиків, і все те, що мусить висіти протягом цілого табору, а на другій денні прикази та оголошення на короткий час, тощо. Оберігати таблицю від дощу.

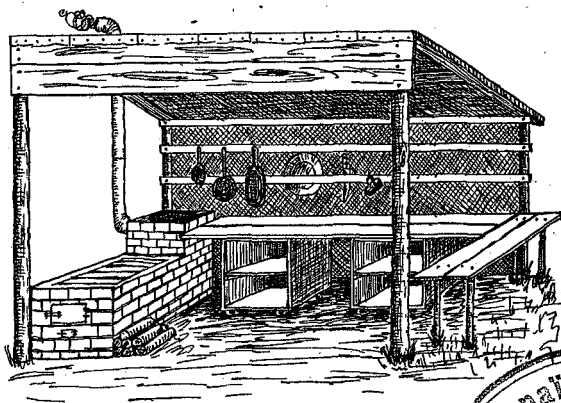
Кухня.

В мандрівнім таборі варимо страви на полевих огнищах. В менших таборах можна варити також на полевих огнищах, але ліпше мати добру кухню, щоб усяку страву можна було зварити скоро, добре й у потрібній кіль-

кости. У великих сталих таборах добра кухня необхідна! Ріжні полеві огнища в сталих таборах роблять більше для вправ. Найліпше місце для кухні десь у затінку над потоком, щоб сонце не пекло кухарів та щоб вода була близько. Кухня мусить бути з того боку табору, куди найчастіше віє вітер, щоб кухонні запахи й дим не псували в таборі повітря. Про те, в який бік найчастіше віє вітер, краще розпитати місцевих людей.

В кухні мусить бути піч, досить великий стіл (або й два) та мисник або вішаки на начиння. Над цілою кухнею конче треба зробити накриття. Близько кухні мусить бути сухий магазин та холодний льох.

Ч. 6. Кухня.

Піч можна або викопати в землі або вимурувати з цегли чи каміння. Як виглядають такі печі, див. рис. ч. 6. У великому таборі, де вариться багато, краще коло кухні зробити огнище, на яким можна варити все те, що не потребує пильної уваги. Напр. вода на миття начиння, чай тощо. Над таким огнищем можна зробити верклюг, щоб вішати казани (котли).

Стіл найліпше зробити при помочі скринь, в яких було привезено до табору різне начиння. Робимо це так: скрині обертаємо боком і ставимо на кілки, забиті в землю. В середині робимо полиці де складемо речі, або рештки страв. На скрині кладемо дошки й так маємо кухонний стіл.

Краще зробити ще один менший стіл, коло якого кухарі розділяють таборовикам страву.

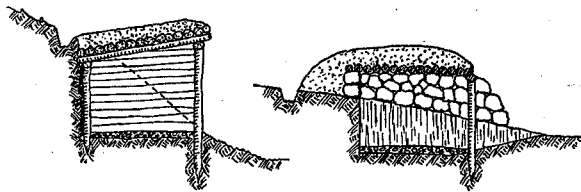
Накриття. Накриття найкраще зробити так, як це видно з рис. ч. 6. Закопуємо 4 стовпи — два з них трохи нижчі, щоб дах був похилий. Вгорі до стовпів прибиваємо з усіх 4-ох сторін сильні латі, що тримають на собі цілий дах. Дах робимо або з дошок, або з папи (спеціальний дьогтьований папір, посипаний піском). Під папу треба підложити кілька ширших латей, щоб не прогиналася й щоб її до них можна було прибити. Папа найвигідніший та найдешевший спосіб накриття.

Стіну за кух. столом краще також оббити

папою або дошками й зробити на ній полицки або вішаки на підручне кухонне начиння. З інших трьох боків краще стін не робити, а у випадку потреби лише натягнути шатрове полотнище (в сильний вітер з дощем).

Магазин. В меншій таборі на зложення продуктів вистачає місце, і в скриньках під столом у кухні. Але в більшій таборі краще для них мати с у х и й магазин. Найкраще поставити коло кухні високе шатро (або звичайне на високих підсадах), поробити в нім полиці й там тримати всі продукти, головню ті, що бояться вогкості (мука, цукор і т. п.). Продукти, що можуть набратися од себе запаху, треба тримати далі один від другого.

Льох. Молоко, мясо та страви, що варяться на довший час, треба тримати десь в холодку. Для того в таборі десь у холодку робимо

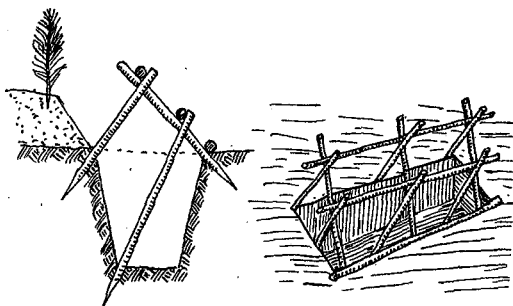

Ч. 7. Льох.

льох. Краще під горою, щоб не треба було багато й довго над ним працювати. Не дуже далеко від кухні. Дно вистелити камінням чи посипати піском. (Див. рис. 7).

Латрина.

Десь у гущавині, в напрямі, куди найчастіше віє вітер, але далі від кухні. Коли нема гущавника, то натикати довкола густо гілляк.

Ч. 8. Латрина.

Перше забити кілки й дошку, а потім викопати яму 1 м глибоку, 50—70 см широку, $1\frac{1}{2}$ м довгу. Що-третій день або й частіше треба яму посипати вапном.

Брама.

Спочатку спробувати зробити змагання на найкращий взірєць брами в мініятурі. На підставі найліпшого проєкту, що найбільше підходить до загального положення табору, зробити вже дійсну браму. Краще просту, але з смаком. Це залежить також від матеріялу, що є під рукою. Як що його є досить, то добре зробити також огорожу довкола цього табору.

Грище.

Близько табору на рівній соняшній площі зробити брамку для підбиваної. Визначити місце для скоків і т. ін., відповідно до того, які гри грають таборовики та які легкоатлетичні вправи роблять на грищі. Зробити скочню й стояки. Ціль для стріляння з лука треба зробити там, де не ходять люди, краще під кручею чи схилом.

Містки. Табори часто бувають за рікою чи над потоком, щоб не докучали непрошені гості. Але щоб до табору можна було дістатися, треба зробити міст. В залежності від величини потоку можуть це бути звичайні кладки чи й просто камінці (де мілка вода), або висячі мости з шнурів (над глибокими ярами), або складніші містки з підпорами. Часом вистачає (де це дозволено) просто зрубати дерево так, щоб воно впало через потік, а до гилляк прибити поручча. Коло містка можна зробити також і браму.

Греблі. В потоках з мілкою водою й де це можливо (де потік тече в глибокім ярі) можна зробити греблю, яка затримувала б воду й витворила б так басейн для купання.

І місток, і греблю варто зробити зараз після вибудування табору в рамцях вправ у піонерці.

Метеорологічна стація. На видному місці прибити коробку й завісити там барометр і термометр. Зробити стрілку на вітер. Спробувати зробити примітивне мірило сили вітру. Зробити табличку для щоденних записок та завести зошит для записування денних спостерегань. Доручити котромусь одному пластунові догляд за стацією протягом цілого табору. Мусить робити графікони, спостерігати хмари, три рази денно записувати температуру та тиснення. (Подивись до підручника метеорології в таборовій бібліотеці).

V. ТАБОРОВЕ ЖИТТЯ.

Таборове життя можна розділити на такі дві основні частини: програмову й господарсько-адміністративну. Як одна, так і друга, є немаловажні й недогляд як в одній, так і в другій зменшують доцільність табору. Вони дуже тісно з собою зв'язані й командант мусить дуже уважати, щоб на некористь одної з них не забирати часу й праці для другої. Бо напр., коли погано поставлена справа з харчуванням, то це зараз же відбивається на здоров'ю та працездатності таборовиків. І навпаки, коли провідник надто багато часу й енергії віддає на господарську частину, то не матиме можливості досягнути поставленої собі мети в програмовій частині таборового життя, а саме вихованню молоді. А це ж власне головне завдання пластового табору.

Тому провідник ще перед табором мусить докладно все зважити й точно визначити програм табору в усіх його ділянках.

Та було б хибою думати, що в таборі до виховання спричиняється лише пластовий програм. Ні. Провідник табору використовує всі сторінки таборового життя для цілей виховання. Бо пластове виховання, це не

є лише набування різних пл. уміlostей, а всесторонній розвиток усіх душевних та тілесних здібностей. Сюди належать різні добрі здібности людської природи, що розвиваються заведенням доброго порядку, чистоти та розважності в усіх ділянках таборового життя, товариське співжиття, а також праця та розвиток фізичний. Тому ціле таборове виховання й поділено на такі головні групи: А. Порядок, Б. Здоровля, В. Праця (дух і тіло), Г. Товариське співжиття.

А. ПОРЯДОК.

1. Внутрішня організація таборового життя.

Таборовий провід складається з провідника табору (команданта), обозного й таборового лікаря. Провідник керує цілим табором, обозний його заступає, помагає йому та завідує таборовим майном і приладдям, а лікар в порозумінню з провідником дбає про таборовиків у своїм фаху.

У всіх таборах, як сталих, так і мандрівних, панує авторитет провідника. Тому може ним бути лише особа, що той авторитет має, або зумів його витворити.

Інструктори, харчевий реферат (господар магазину, господар кухні, скарбник та інтендант), таборовий вартовий та інші функціонарі (напр., редактор таборового часопису) та їх помічники творять так званий

„булавний“ гурток. До булавного гуртка отже належить адміністрація табору, ведення занять, вправ, курсів. Ще першого або другого дня провідник табору переводить поділ таборовиків на гуртки по 7 осіб. Кожний гурток вибирає потім зпоміж себе свого гурткового й назву гуртка. Гуртковий відповідає за свій гурток.

Кожний гурток по черзі має цілу добу (24 год.) таборову службу, що зачинається після ранішнього звіту. Вночі вартує, а вдень пильнує за порядком у таборі, помагає в кухні та дбає про дрова та воду для пиття. Гуртковий є заступником таборового вартового.

Таб. вартового призначає командант табору, так само на цілу добу. Це добра вправа готовости й порадности пластуна, тому варто на цю функцію призначати тих, що хочуть складати II. або III. пластову пробу. Таборовий вартовий слідкує за точним виконанням денного програму, за порядком та чистотою в цілім таборі, за тим, щоб у час був готовий обід та вечеря, робить збірку таборовиків, підносить та спускає прапор, здає звіт командантові табору та пише таборовий денник.

В малих та мандрівних таборах більшість цих функцій відпадає, бо провідник може або сам це все виконувати, або доручити одній особі кілька функцій.

Ще одна замітка щодо таборового порядку: не дозволяти, щоб таборовики зіїдалися кілька день після початку табору та відхо-

дили декілька днів скорше. Це є маркірація та неохота співпрацювати при розбудові та збиранню табору. Такої «Шляхти таборової» краще зовсім не приймати до табору.

Таборовий правильник. Таборове життя виховує й тим, що призвичаює пластунів дотримувати таборових правил, порядку, чистоти та обережності. Тому краще зложити таборовий правильник, виголосити його на першій збірці та вивісити на таборовій таблиці. Ось про що треба зазначити в таборовому правильнику:

Денний програм обов'язковий для всіх! Без дозволу команданта й відома таборового вартового ніхто не сміє відійти з табору. Якщо місце для миття й купання далеко від табору, то відхід туди також треба згодосити командантові. Купатися до глибоких місць можуть іти лише всі разом, або гурток пластунів під опікою команданта, або його авторитетного заступника. До чужих шатер входить без дозволу їх господарів не вільно. Прикази треба виконувати негайно, точно й жваво. В купелевім одязі можна ходити лише в таборі та в найближчій його околиці; на прогульки, до села по продукти, тощо, лише в однострою. Таборове приладдя, начиння й т. ін. можна брати лише з відома обозного. За повернення й цілість визичених речей відповідає той, кому їх позичено. До кухні, складу, льоху, має право доступу лише провідник та господар кухні. В шатрах їсти не можна (хібащо в непогоду, коли інакше нема де сховатися всім). Іжу, що привіз із дому, треба тримати в коробці, щільно замкнутій, щоб у шатрі не заводилися мухи та мишва. Порядку й чистоти в таборі треба дотримувати всюди. За порядок в шатрах і коло них відповідають їх мешканці.

Визначити різні умовні свистки: «до їди», «до праці», «збірка», «купання» тощо. Також варто виписати правила таборової гігієни (див. стор. 66).

2. Таборова господарка.

Таборова господарка це одна з найважливіших справ таборової адміністрації. Таборова господарка зосереджується, як і все інше в таборі, в руках провідника (команданта). Але провадять її господар магазину, інтендант (він же таборовий бухгалтер), господар кухні та скарбник. Кожний з них має свої книги, які старанно провадять. Командант, як рівнож і кожний інший пластунок за його дозволом, може кожної хвилини переглянути книжки. Старатися уникати сполучення функцій бухгалтера та скарбника.

Скарбник опікується лише грошми: мусить знати цілковитий стан каси, яку суму денно може видати на потреби табору й кухні, та точно знати денний стан каси.

Господар кухні мусить мати уложений розклад страв принаймні на 3 дні наперед та знати, з якого роду стравами може числити (це головне з огляду на купівлю харчів). Ще ліпше, коли має розклад страв на протязі цілого табору та дасть його зконтролювати таборовому лікареві.

Господар магазину мусить знати, які харчі має в магазині, що може денно видати з харчів, які має на цілий час табору.

Інтендант мусить знати, що має закупити на дальші дні та старанно провадить касову книгу, до якої щодня записує видатки й прибутки та збирає відповідні посвідки.

Взірець касової книги.

Ч. Ч.	Дата	Предмет	При- буток	Ви- даток	В касі
1.	29. VI.	оплата за 12 пл. від III. курія	1.200'--		1.200'--
2.	6. VII.	куплено 10 кг рижу		24'--	1.176'--

Всі зобов'язання таборовиків мусять бути вирівняні в перші ж дні табору. Не дозволяти ріжних позичок або залеглостей. Ніколи не можна числити на харчеві дари тощо. Якщо такі протягом табору будуть, то йдуть лише на поліпшення таборового харчу. На борг ніколи нічого не купувати. Найліпше завести в крамаря (в кооперативі) книжку, до якої господар закупів завжди виписе все, що треба купити, а крамарь лише виписе ціну. В кінці табору скарбник і провідник разом з крамарем підрахують відбір у книжці й вирівняють залеглості. Все інше, що не купуємо на книжку, купують пластуни лише за гроші, що їм дав скарбник, якому вони приносять квіт та евент. решту грошей.

3. Карність.

«Пластун безоглядно карний».

Дисципліна, по-нашому карність, конче потрібна в кожній організації, а надто в такій, як Пласт. Табор без карности немож-

ливий. Без неї він не досягнув би своїх завдань.

Всюди мусить панувати авторитет провідника. Але цього мало, кожний пластун мусить свідомо визнавати той авторитет, а особливо інструктори, що мусять протягом цілого табору бути взірцем таборовикам.

Точність, докладність, послідовність і характер — це основні властивості провідника, що вмiє утримувати карність. Він мусить вмiти впливати на хлопців. Мало наказувати — треба наказувати з розумом.

Провідник увесь час уважає, щоб не викликав у дітей недовіря в свій авторитет. Не можна від них жадати неможливих річей та моментального їх виконання. Не давати наказів, що один другого виключає, але дбати, щоб виконувалися точно й негайно. Накази давати не в формі, як це робить капрал, але як можна більше приятельським тоном. Не можна допустити розумування над виданим приказом. Приказ мусить бути ясний і тільки коли треба зарадити непорозумінню, то можна вияснити, що треба. Провідник не повинен нічого спустити з очей. Ніколи не допускає до неохочого та неохайного виконання приказу. Працю розділяє справедливо й негайно дає ради або помагає. Не допускати, щоб молодші послуговували старшим. Кожна праця та завдання мусять бути виконані точно й виконання зголошене провідникові або тому, хто її призначив. В

жадний спосіб не допускати до маркірації. Взагалі ж не тільки маркіранства, але вже й самої згадки про можливість цього не може бути в пластовім таборі. Алеж, певна річ, треба уникати безоглядності й уважати на стан здоров'я. Карність може бути примусова й добровільна. Пласт не узнає примусової, лише добровільну карність. Провідник сам ніколи не занедбує карности і завжди є всім взірцем. Провідник мусить бути сам прикладом, тому раніш сам мусить набути всі вартости та власности, як душевні, так і тілесні, щоб хлопець в нім не зневірився, бо молодь любить ідеали. Провідник мусить бути духово зрівноважений та з душевними порядком і чистотою.

4. Кари.

Хто не зумів підпорядкуватися порядку в таборі, той до смерти не буде пластуном.

А. Б. Свойсік.

Часом трапляється, що й пластун чимсь провиниться. Не треба поспішати з карою, бо перший гнів дуже часто буває несправедливий. Добре це і для винуватця, бо бачить незадоволеність провідника, відчуває, що зробив провідникові неприємність і сам буде роздумувати, як направити свою провину.

Часом приходиться вживати й кар, але у виборі треба бути дуже обережним. Ліпше між чотири очі пояснити пластунові його

провину так, щоб він її зрозумів і сам признав, що зробив хибу. Тоді він сам постається направити свою провину й уникне так почуття кривди, що її так гостро завжди відчуває молодь, коли дістає кару. Коли провідник зуміє в цей спосіб, без кар, впливати на молодь, то він, як такий, досягнув найбільшого й у своїм таборі ніколи не буде вживати кар. Коли ж це всетаки не помагає, то по-друге треба в'яснити пластунові його провину, що повторилася, і строго зажадати цілковитого послуху. В крайнім випадку провідник може пригрозити, що буде змушений послати його в табору додому. Але коли караш, то обережно вибирай кари й то такі, щоб мали вплив і вислід!

Ось що пише один з чеських пл. провідників про кари в таборі (проф. Б. Ржегак): — «Вже при першій ватрі зачепи це питання. Дай таборовикам подумати над тим, чи маєш виписати правильник кар для тих, що порушують карність і правила, встановлені для користі всіх; чи в таборі взагалі не має бути кар і хлопці цілковито підчиняються мужньому веденню табору. Будеш з ними поводитися, як з молодими джентлменами, що мають повне довір'я до провідника і яким не треба ні загроз, ні кар для забезпечення доброго поводження. Не помилишся, коли вгадаєш, як хлопці вирішать. Протягом цілого табору не буде потреби вживати кар

і завжди вдається поладнати так, щоб їх уникнути. Напр.: пластун маркірує, змовляючись на біль голови, руки, тощо. Зробити зауваження перед усіма — «Ти забув на пластовий закон братерськості й взаємної помочі. — Спускаєшся тим на члена друго-рядної вартости. Не смієш до таборової ватри між усіх нас, доки це чином не виправдаєш». Хлопець виконав дуже недбало своє завдання: напиши його імя на шматку березової кори, перекресли його й прибий на таборовій таблиці. Коли два дальші завдання виконає вже добре, здійми кору і при найближчій ватрі вкинь у вогонь. Більше про це не доведеться тобі говорити. «Лиси» мали нічну варту. «Урядовий» годинник у кухні показував вранці о годину більше. Провідник це помітив, не сказав нікому ні слова і поставив годинник правильно. Лише ввечері написав на таборовій таблиці — «Лиси» мають сьогодні знову варту». Вранці годинник ішов правильно й від цієї ночі вавжди.» —

5. Розподіл часу.

Вже при підготовці до табору окреслив провідник свої завдання й відповідно до того виготовив програм кожного таборового дня. В таборі лише вибирає та оголошує при-готований програм відповідно до погоди, бо, напр., що можна робити в добру погоду,

того часом не можна робити в дощ і треба втікати до ганґару.

Поділ дня в сталому таборі.

5.30 вартовий будить кухарів, два йдуть по молоко, інші розпалюють у кухні та готують все інше,

6 вставання й збірка на руханку. (О 5-ій год. лише в таборі старших пластунів, а в інших таборах тільки за дозволом лікаря),

6—6.45 руханка та впоряд,

6.45—7.15 купання,

7.15—7.30 прибирання шатер (кухари напереміну),

7.30 снідання,

7.45 перегляд шатер,

8 підняття прапору, денний наказ, відхід до праці аж до 11 год.,

10 год. друге снідання (кілька хвилин),

11—12.30 купання, водні спорти, веслування, соняшна купіль, також відповідний курс,

12.30—14 обід та відпочинок (обовязковий для всіх). Після відпочинку коротке купання для освіження,

14—17.30 вправи, заняття, курси (пластовий програм для всіх, тільки гурток, що має службу, може йти по дрова),

16 підвечірок (кілька мінут),

17.30—19.30 легка атлетика, гри, забави, слідження, також коротке купання,

19.30—20 вечерея, прибирання в таборі та в кухні,

20—21.30 вільно, або розмови в шатрах, абонічні гри, або приготування ватри й ватра,

21.30 спущення прапору, табор. вартовий устанавляє нічні варти,

21.45 нічна тиша та сон. Варта.

В мандрівному таборі

Вдосвіта—вставання.

Одна година: руханка, сніданок, пакування, збірка, устанавлення денного програму після мапи. Похід до 8.30.

8.30—9.30 відпочинок, друге снідання.

До 11 год. похід, оповідання, завдання після програму.

11—15 відпочинок, обід, спання, купання.

15—17 (18) похід (програм). (Перші 2—3 дні замість походу пл. вправи й гри.)

Від 17 (18)—19 будування табору, вечерея, гри, купання.

19—21 приготування до ватри й ватра.

21 спання. Коли немає ватри, то скорше.

В мандрівному таборі не завжди можна точно дотримуватись такого поділу. Але провідник мусить дбати, щоб бодай приблизно така схема поділу дня була дотримана. Краще поспати в полудню спеку в холодку, ніж заспати чудовий схід сонця вранці.

Програм дня провідник виголошує на збірці та вивіщує на табор. таблиці. Здіймає аж перед вечірньою збіркою.

Це все одно, що приказ і його треба точно дотримувати. Зміни, але річеві з наглих обставин, може робити тільки провідник та повідомляє про це таборового вартового.

Листочки з програмою дня й додатковими замітками провідника ліпше ховати (долучити до таб. денника). В будучім при улагоджуванні таборів здадуться, як цінний матеріал, практично випробований.

Вставання.

Останній вартовий має на обовязку збудити о год. 5.30 кухарів, а о 6 год. сурмача. На голос сурми всі жваво встають, одягають плавки (купелеві штанці), розщібають шатро, розвішують деки та скоро, з милом і рушником у руці, біжать на грище, де на них вже чекає інструктор руханки, й стають в ряд. *Ніколи не смів бути так, щоб таборовики чекали на інструктора!* На приказ інструктора всі відкладають мило й рушник і зачинають руханку. (Про руханку див. на стор. 75).

Перед купанням після вправ кілька хвилин треба присвятити ходу з піснями, щоб тіло, загріте руханкою, могло трохи охолонути.

Ранішнє купання.

Купатися мусять усі без виїмку. Сам провідник та інструктор мусять бути за взірець. Лише на припоручення лікаря можна звільнити таборовика від ранішнього купання, але він мусять вмитися докладно з милом, не забувши на шию, вуха, коліна. Всі, й ті, що бояться ранішньої води, скоро увійдуть у смак ранішнього купання й не буде ні

одного, щоб хотів його уникнути. Після купання 5—10 мінут присвячується масажам, а потім усі разом ходом з піснею або бігом вертають до табору. Увага, щоб не забув хто річей на березі!

Ч. 9. Ранішній масаж після купання. Табор у Солочині на Закарпатті, 1932.

Прибирання шатер.

Тимчасом шатра вивітрилися. Треба витріпати коци, постелити ліжка, зложити річі та замести в шатрі. Шатра лишати ровішнати цілий день, щоб сонце й повітря мали доступ до середини. В дощ, звичайно, шатра запинають. Шатро кухаря може прибрати його співмешканець. В шатрі мусить бути цілковитий порядок. Всюди мусить мати доступ повітря. Ліжко накривати ковдрою так, щоб не звисала аж до землі. Не замітати сміття під ліжко. При перегляді загляне провідник і під ліжко, де теж мусить бути якнайбільший порядок.

Черевики поставити на дощинку або ґратки з прутиків, чи на камінь, або настромити на кілочки.

Добре завести такий звичай, щоб до ранішнього звіту всі приходили в повнім однострою, або щоб кожний вбрав чорні тренірки (штанці для спортових вправ) та біле трічко без рукавів з нашитою на грудях пластовою лілеєю — костюм, що вдягають підчас прилюдних пластових вправ та виступів. Має й це своє значення. Коли це заведено в таборі, то після прибирання всі вдягаються й чекають на снідання (сигнал «до їди».).

Перегляд шатер.

Кожний пластун, помивши після снідання начиння, ставить його на місце, тоді ще раз оглядає шатро (не забудь подивитися й довкола шатра!), стає коло свого шатра та чекає на перегляд. Перегляд шатер робить провід табору (провідник, обозний та лікар) з таборовим вартовим. На збірці господарь того шатра, де найліпший порядок і чистота, дістане т. зв. прапорець чистоти, що цілий день потім стоїть коло його шатра. Вже другого або третього дня зачнеться в таборі конкуренція в прибиранню шатер. Коли стає вже тяжко вибирати, в якому шатрі найбільший порядок і чистота, то провідник віддає прапорець таборовому вартовому, що ставить його посеред табору.

Збірка. Підняття прапору. Денний наказ.

На сигнал «збірка» кожний гуртковий веде свій гурток на своє місце коло прапору. Уставку на збірці найкраще робити так, що провід стоїть за прапором, а гуртки творять перед прапором півколо, або три сторони чотирикутника. Вже при першій збірці треба визначити кожному гуртку його місце коло прапору, де він буде ставати на всіх збірках протягом цілого табору. У великому таборі краще приводити на збірку всіх таборовиків разом. Після уставлення таборовий вартовий дає приказ: «По-зір! Почесть дай!» На це таборовики підносять пальці, зложені до поздоровлення, до капелюха, або до плеча, коли без капелюхів (дівчата завжди лише до плеча) та співають пластовий гімн. Таб. вартовий у той час підходить до щогли й підносить прапор угору. Після відспівання пл. гімну видає приказ «Спочинь». Після цього таб. вартовий підходить до провідника й здає звіт зі своєї служби. Цим офіційно кінчається його служба. Провідник коротко зазначає, що було за вчорашній день зроблено добре, а коли треба, зробить певні зауваження, як одиницям, так і цілим гурткам. Та в тим обережно, і лише в таких випадках, що мають значення для всіх! Напр. заспаання на варті, непорядок в кухні, тощо. Потім передає т. зв. прапорець чистоти пластунові, що мав найліпший порядок у своїм шатрі. Далі оголошує денний наказ

та подає еwent. пояснення, призначає нового таб. вартового, й вислухує тих, що зголо- сились у таборового вартового. Добре за- вести ще такий звичай: після звіту провідник гомосить «По-зір!» — і затинає сокиру в коло- ду, що лежить під прапором, на знак того, що для кожного настає тепер у таборі праця й о- бовязок якнайліпше її виконувати. Цей знак лишається під прапором аж до вечера. Після вечірньої збірки таборовий вартовий ховає сокиру разом з іншим таборовим приладдям.

Ч. 10. Ранішні справи пластунок. Табор у Горо- дилові на Закарпатті, 1932.

На закінчення збірки провідник оголошує «розхід!». Всі розходяться й перебираються до праці. Ліпше дати якнайбільше доступу сонцю й повітрю до тіла. В добру погоду вистачає одягти лише купелевий одяг (плав- ки). Далі йде звичайне таборове життя після програму й зачинається служба нового таб. вартового.

Взірець денного наказу.

П'ятниця, 6. липня 1934. 5-тий день табору.

Таборовий вартовий: «Гонивітер».

Служба: Гурток «Лиси».

Кухарі: Гурток «Цвіркуни».

Передполуднем:

Гурток «Лиси» — докінчення криниці.

Пластуни: «Перебийніс»

«Конопля» докінчення брами.

Гурток «Сови» знайде місце для сигналізуванн
вночі вогнем і приготує все, що для сигналі-
зування потрібно.

Пополудні:

Гурток «Журавлі»: прогулька, сполучена з впра-
вами стеження на руїни замку. Рівночасно
довідатись у сторожа, коли можна цілим
табором прийти оглянути замковий музей.

Решта пластунів:

II. проба: читання мапи, гігієна, огнище. (Ин-
структор «Запорожець»).

III. проба: таборництво (урядження табору),
ратівництво (на воді) — все практично. Ин-
структор «Олень».

Після вечері: Підготовка до загальних змагань
в стрілянню з луку. Відбиванка.

Обід: борщ, галушки з сиром, компот.

Вечеря: яєшня, хліб з маслом, чай.

Готуйте програм на завтрішню ватру. До табо-
рового журналу бракує карикатури, як коза зіла
ліжко в шатрі «Индика».

Не мийте начиння коло кухні!

Купання.

Ніколи не пускати нікого одинцем до
води. Найліпше робити купання спільне
для всіх і частіше (3—4 рази денно) в при-
сутности інструктора. Коли купається лише
кількоро пластунів, то завжди з ними мусить
бути хтось, хто добре пливає. Зразу ж після

іди не можна нікому купатися. Треба почекати з годину. На сонці вигріватися можна, скільки хто хоче, але перші дні треба уважати, щоб хлопці, поки не звикла шкура, не попеклися на сонці. Не переходити межі в купанню й вигріванню!

Порядок при їді.

І тут треба завести порядок. Коли таборовий вартовий дасть свистком знак «до їди», то всі таборовики з начинням стають у ряд і йдуть гусаком з таборовим вартовим на чолі до кухні та співають при тім якусь веселу пісню — найкраще з таборового життя, що її вже встиг зложити котрийсь з таборових співаків і яка здобула собі в таборі популярність. Гусаком, один за другим підходять таборовики до кухаря по страву; так запобіжимо натовпові та сваркам за першенство коло казана. Таборовий вартовий дістає перший. Провідник чекає аж до кінця. Кухарі дістають свою порцію аж після всіх. Такий «етикет» треба утримувати при кожній їді.

Снідання, обід і вечеря мусять бути готові вчас. Правильність та точне додержування часу їди — це також одна з умов виховання в таборі. Дуже погано впливає на таборовиків, коли страва не добре зварена або погана. Нарікання можуть бути завжди, але здебільшого це такі, що, мовляв, «я не звик такої страви їсти», тощо. Такі нарікання вже в початку треба припинити, а разом з

тим пояснити, як здорова таборова страва. Не дозволяти також різних вибирань або протекції при розділюванні порцій. Порції мяса тощо треба наперед розділити й давати їх по черзі, не вибираючи. На миття начиння варто загірті воду. Зараз же після їди кожний мис сам своє начиння й ховає.

Вечір.

Після вечері гурток, що мав службу в кухні, робить порядок, і його провідник передає кухню табор. вартовому. Гурток, що має таборову службу, закінчує робити порядок у таборі (збирає приладдя, начиння, спортове приладдя тощо), а коли скінчить, гуртковий зголошує це таборовому. Тим кінчається служба того гуртка. В день, коли є ватра, робиться вечірня збірка для спущення прапора зараз же після вечері.

В інші дні до вечірньої збірки лишається досить часу, який таборовики люблять використувати так, що збираються по шатрах, оповідають, співають, грають на музичних інструментах тощо. В такі хвили буває дуже весело, сміються; жартують. Не можна одначе допускати, щоб жарти були грубі або зводились до висміювання окремих учасників табору. Цей час командант може вміло використати для розвитку ораторських здібностей, декламації, рецитації й т. ін. Спочатку призначимо пластунові наперед тему, На цю тему мусить говорити 10 хвилин та бути приготований на опонування та дебату.

Потім уже мусить зачати говорити зразу на дану тему, а після того можна завести зразу й дебату на якусь тему. Але не робити з цього муштру. Треба одначе пояснити, що вчатьсь цьому не для того, щоб були балакучими, але щоб уміли ясно висловити те, що мають на думці, а, головно також, боронити те, що сказали. Теми можуть бути або з пл. ідеології, з літератури, з проявів щоденного життя, з краєзнавства тощо; такі, щоб поширювали інтелігенцію пластуна.

О год. 21.30 таборовий вартовий робить збірку для спущення прапору. Провадиться це так само, як і підняття прапору. Провідник оголошує, котрий гурток має вночі варту а котрий зачинає вранці службу в кухні та відповідає на запити. В день коли є ватра, мусить у таборі лишитися сторожа на випадок огню з ватри, чи якогось неочікуваного гостя (пес, злодій).

Нічна тиша.

Перед 10-ою годиною вже час іти спати, бо до 6-ої години лишається якраз 8 год., потрібних для спання. Світити ліпше електричними лямпками, а не свічками, щоб не наробити пожежі. О год. 21.45 сурмач дає знак сурмою, що нічний спокій почався й що в таборі мусить бути повна тиша. Після того нікому вже не можна співати, говорити, сміятися чи кликати кого та світити в шатрі. Лише вартовий та провідник можуть порушити нічний спокій, але в наг-

лім випадку звичайно й кожний пластун, що є навіть його обов'язком. Такий порядок треба завести в таборі вже з першого дня, а пізніше на думку нікому не спаде, що можна його порушити без важної потреби.

Нічна варта.

Варти краще розділяти так, щоб кожний вартував дві години, напр.: 10—12 год., 12—2, 2—4, 4—6. Або 9—11, 11—12.30, 12.30—2, 2—4, 4—6. Молодших пластунів, що ще ніколи не вартували, краще спочатку призначати на першу й на останню варту, або призначити двох на одну. Пізніше самі попросять, щоб могли вартувати кожний зособна. Вартовий мусить тепло вдягнутися й ходити по таборі та в його найближчій околиці. В дощ може ховатися в кухню. Має з собою пл. палицю, електричну лампу, свиставку й годинник. Крім того, мусить бути в таборі ще й «урядовий» годинник, доступний також нічним вартовим. Коли скінчився час першого вартового, то він не лишає служби доти, поки не збудився й не вбрався дальший вартовий. В молодших пластунів ліпше завести звичай, що провідник гуртка дає першому вартовому якусь річ: може це бути, напр. годинник, що його при зміні варти передає один другому, а останній вартовий віддає гуртковому. Так уникнемо того, що один вартовий, скінчивши свою варту, збудить свого наступника, і не почекавши, поки той вийде з шатра, піде спати, і так сплять

усі аж до ранку. Коли вартового щось занепокоїть, то спочатку мусить збудити таборового вартового або його заступника, і лише той може робити алярм. Найчастіше буває, що якась кицька перебіжить вартовому дорогу, або в кухні впаде погано поцеплена ложка, і новик з переляку непотрібно робить алярм. Потім з такого вартового всі лише жартують. Вартовий у ночі мусить поводитися також тихо і не перешкоджати співом чи висвистуванням спати. Дуже невідповідально поводить ся пластун, що замість, щоб стерегти табор та спільний масток усіх табориків, заспить або залізе в шатро й цілу свою варту читає книжку. Коли вартовий заспає або недбало виконував службу, то перший раз треба йому пояснити його провину, чи власне можливі наслідки її. Коли ж це сталося вдруге, то тоді треба йому вже зазначити, що до нього страчено довіря, та зробити упізнання.

6. Відвідини табору.

Ось тут іспит для провідника та його помішників! Не можна забувати про порядок у таборовім життю, але треба також і гістьми опікуватись і якомсь чимсь зацікавити тих дітей, що до них ніхто не приїхав і нічого не привіз, бо може й нема кому приїхати! А он там так радісно вітаються щасливчики з своїми батьками, що навіть про товаришів

забули. Провідник і батька мусить часом заступити!

Ще при підготовці до табору треба повідомити батьків, що відвідувати табір можна лише в неділю, і попередити, щоб перші два-три дні, поки йде праця над будуванням табору, та в останній день табору здержалися від відвідування, щоб не перешкоджати в праці. Гості можуть придивлятися, як іде праця, — будуть бодай на власні очі бачити, яка та праця в таборі. Дополудня одначе програм, як звичайно. По обіді — вільно. Дітей, що до них ніхто не приїхав, краще скупчити окремо при якійсь цікавій грі, або повести на прогульку, щоб відірвати їхню увагу від того, яку радість мають їхні товариші. Провідник і таборовий вартовий мусять вітати гостей та пояснювати все в таборі. При воротях краще поставити варту, що по пластовому вітала б кожного гостя. Зауваження батьків, що те, або те могло бути краще та багато інших ріжних зауважень вислухувати, не сперечатися й лише в крайнім випадку, подякувавши за зауваження зазначити, що з своєї кількалітньої практики побачив, що такий і такий спосіб найліпший. На дітей ніколи батькам не скаржитися, бо це підривало б авторитет провідника в очах пластуна. Можна зазначити про його хиби, але так, що мовляв: Ваш хлопець добрий, був раз необережний, провинився, але від того часу є вже добрим пластуном. Це

шатра шкуринок від яблук, кісток з овочів, паперів тощо.

Кухня, начиння: Напевно кожному найбільше смакуватиме страва, зварена в чистім начинню, в чистій кухні та чистими кухарями — в кухні мусить бути повна чистота. Кухарі одягнені чисто, руки вимиті, нігті коротко обстрижені, на голові білі паперові шапки. Городину та бараболю не шкрябати в кухні, щоб коло кухні не заводилося болото, а десь далі коло потоку на місці, призначнім для кухарів. Для миття начиння завжди загріти води. Кухонне начиння мие кухонний гурток. Казан з гарячою водою віднести на берег потоку й там вимити начиння. Начиння завжди мусить бути чисте та поставлене й розвішене на своїх місцях. Для витирання начиння треба мати кілька стирок, що їх ліпше щодня також прати. В соняшні дні гігієнічніше начиння не витирати, а сушити на сонці. Столи в кухні завжди змивати теплою водою з милом чи з содою. За чистоту в кухні й коло неї відповідає гуртковий кухонного гуртка. Кожний пластун мие своє начиння сам і не йде відпочивати після їди, поки не вимив начиння. Воду на варення, коли брати з потоку чи ріки, то вище того місця, де купаються, а кухонне начиння мити завжди нижче. Начиння на воду для пиття також щодня полоскати чистою водою. Господар магазину удержує якнайбільший порядок і чистоту в кухонному магазині та в льоху.

Табор: Помії та рештки страв краще віддавати бідній селянській родині, що живе недалеко табору. Тверді рештки та все, що гниє, кидати в вогонь. Помийну яму викопати оподаль від кухні, та щодня засипати землею, щоб не розводилися мухи. Вживати лише латрини. Латрину викопати далі від табору й щодня посипати вапном або засипати попільом, чи землею.

Гостей треба завжди попросити (головно батьків таборовиків), щоб не розкидали папірців та всіляких інших решток поза табором. Для цього є помийна яма. По закінченню табору таборище треба залишити в такому стані, або в кращому, як було перед нашим приходом.

Аптечку — звірити пластунові, що має іспит першої помочі та його заступникові, що до такого іспиту готується.

2. Страва.

Свіже повітря, рух, праця звищують травлення й тому в таборі завжди всім так смакує й так часто відчувається голод. А тому таборова страва мусить бути поживна та здорова. Вживати багато городини, м'ясо лише 3 найбільше 4 рази тижнево (напр. вівторок, четвер, неділя). Більше молока, овочів (мармеляди). Господар кухні дбає, щоб страви були приготовані добре, смачно та, головно, щоб були поживні. Страв не пересоловувати. Не варити гострих та перчених. Страва

мусить бути готова вчасно, але варення не сміє забирати багато часу. Краще зварити більше страви, ніж як має її не вистачити. Кожному пластунові відмірювати однакову порцію. Хліба кожний може дістати, скільки хоче. Але коли багато хліба, або страви лишається недоїдених, то краще порції зменшити. Тим, що потребують більше, краще потім придати. Того, хто їсть багато, не брати на сміх, а дати йому можливість наїстися.

Т а б о р о в і с т р а в и.

В таборі треба триматися засади: варимо лише те, що вміємо варити.

Обід: 1. Борщ звичайний та зелений. Ріжні супи та юшки: яринова, бараболяна, горохова, з рижом, з грибами, з рибою, з грисиком, з локшинами й т. ін. Крупники.

2. Мясні страви: смажене теляче або свинне, варене волове, ріжні гуляші, котлети, битки й т. ін., риба. До того гарнір: бараболя варена, смажена, пюре, локшини, ріжні каші тощо з ріжними підливками (потравки) та сосами.

Мучні страви з мясом і без мяса: кліюски з шкварками, вареники (з капустою, бараболею, сиром, мясом), локшини (з маслом, молоком, мармелядою), каші — гречана, пшоняна, яшна, рижова (на молоці, з маслом, з шкварками) і т. п., кулеша.

3. Компоти, овочі, мед.

Снідання: Молоко, какао, кава, з хлібом з маслом.

Вечеря: Лекші страви: хліб з маслом чи з сиром і до того чай, кава або какао; мучні страви — локшини, солодкий риж з молоком тощо, явшні, чай з хлібом та салом.

Друге снідання та підвечірок: кусень хліба з маслом і сиром, мармелядою, медом, салом, а до того овочі.

Загально: м'ясо мусить бути завжди як найсвіжіше. Не ховати його в залізнім начинню, бо скоро псується. Вистерігатися ріжних ковбас, бо в літі, особливо на селах довго лежать і бувають часто зіпсовані.

З цих страв кухар завжди зуміє зложити смачний та поживний обід. Коли немає кухаря, то в таборі може бути бодай кількоро пластунів, що кухарювали в попереднім таборі, щоб давали вказівки тим, що тепер вчаться кухарювати. Провідник увесь час наглядає до кухні, сам у кухні не працює, але може давати ради з власної практики. Треба вважати, щоб кухарі уважно приготвляли страву: часом люблять занедбувати свої обовязки. До цього не можна допустити, бо з табору молодь мусить вернутися здорова й міцна, а не худа і втомлена.

3. Відпочинок.

Обовязковий для всіх після обіду та вечері. В мандрівнім таборі частіше. Таборовики можуть читати, малювати, писати листи й денники, працювати над тотемами, розмовляти, грати в шахи, а навіть і спати,

хто того потребує (десь у затінку, а не на сонці). Не дозволяти грати більші рухові гри чи купатися. Здержуватися від крику й галасу.

4. Сон.

Здорова втома після праці чи прогульки на свіжій повітрі клонить голову до сну. Молоді треба дати можливість добре виспатися. Вистачає спати 8 годин старшим і 9 год. молодшим. Хто потребує довше спати, хай доспить це після обіду підчас полудневого відпочинку. Ліпше лягати спати раніше, але зате раніше вставати. Сильний сон без перерв та знепокоєнь дуже відсвіжує організм. Тому вночі підчас спання треба утримувати повну тишу, а підчас відпочинку здержуватися від крику та галасу.

Добрий сон в значній мірі також залежить і від ліжка. Треба, щоб було вигідне. В сталім таборі кожний пластун мусить мати сінник або може зробити собі сам вигідне ліжко з власної ініціативи (з гілячок, виплести сітку з шпагату тощо). Як згори, так і зі споду мусить бути тепло. Тому в мандрівному таборі не годиться спати на голій землі. Краще щось підмостити: сухе листя, сіно, чи чатиння. Але чатиння не накидати якбуть, а порядно зложити (як черепицю на стрісі), гілячку на гілячку й покрити полотнищем. На такому ліжку спиться потім дуже приємно!

5. Сонце, повітря, вода.

Природа дала людині найбільше багатство — здоров'я. Вона ж і піклується ним. Але людина, живучи по містах з курявою фабричних коминів, по темних кімнатах та вбравшись у тісне убрання сама замкнулася від цілючих сил природи. В таборі ж може цілковито віддатися під опіку щедрих няньок природи: сонця, води, повітря, що дійсно щедро опікуються людиною. Дихай повними грудьми чисте, запашне повітря. Не бійся води — вона не лише очищає твоє тіло, а також і скріплює його (пливання — один з найліпших спортів, бо всебічно розвиває тіло). А сонце — як приємно воно загріває, коли холодно! А як оживляє обіг крові — розпитай про це таборового лікаря! Побачиш, скільки цікавого він тобі розповість.

Але . . . розважність і обережність!

Зміна теплоти та підсоння впливають часом дуже погано на здоров'я. Скоря й нагла зміна способу життя — з кімнати, де матуся привчила боятися кожного протягу, з міста просто до табору, де повітря, сонце, вода, а також вітер, дощ, мгла й холодна вогкість безпосередньо на нас впливають, дуже погано відбиваються на здоров'я. Таборовик мусить бути вже до певної міри до цього підготований та загартований. Такий гарт здобуває він поступово на прогуляках, перебуваючи частіше на свіжому повітрі. Зви-

кає переносити холод і спеку, голод і спрагу та втому й загартовує своє тіло так, що потім на жадну зміну погоди чи підсоння його тіло не зреагує вже ні нежитєм, ні кашлем. Не можна також робити з себе надто відважного героя та газардувати, бо дуже часто це кінчається чимсь тяжчим: запаленням легенів, малярією, ревматизмом тощо — від чого нас не охоронить жадний гарт тіла. Треба дуже уважати на зміну теплоти. Вдень ходимо в купелевому одязі (плавках), але на ніч треба вкритися тепло, щоб ранній холод нас не збудив. Не носи мокрої одежі та взуття. Не одпочивай на вітрі в спітнілій сорочці — негайно зміни. Не лий у воду спітнілий.

Ще кілька слів про воду на пиття. З річок, звичайно, води на пиття не вживаємо, а тим більше води стоячої, можна заслабнути на тиф чи що. Що іншого чисті гірські потоки: з них воду можна пити. Потік або ріка, що течуть коло села, звичайно занечищені — такої води не можна пити. Рівнож не можна пити води з торф'яників. Коли близько табору нема доброї води на пиття, то треба воду фільтрувати. Але таких місць на табор, звичайно, уникають.

Добра чиста вода не має якогось присмаку або запаху, що завжди свідчить про якусь домішку. Варно з твердої води можна виділити переваренням. В лісах треба остерігатися води, отруєної арсеном, що його

в зимі вживають, щоб труїти лисів. Весною, коли сніг росте, арсен відтікає з водою і отрує потоки або джерела.

Звичайно підземна вода витікає наверх по непропустній верстві. Тому криниці треба копати завжди там, де скоро можна докопатися до такої верстви. Криницю треба накривати або зробити над нею будку.

6. Фізичне виховання.

Лікар на початку табору оглядає всіх таборовиків та інформує інструктора про стан здоров'я кожного з них, особливо звертає увагу на тих, що мають слабе серце. Відповідно до здоров'я та до віку ділить інструктор молодь на групи. Коли в таборі учасники різного віку, то розділити так: 1. до 13 літ, 2. 13—15 літ і 3. понад 15 літ. Або коли більш-менш того ж віку, то розділити так: 1. слабші, 2. середні й 3. сильніші.

При кожній нагоді способом веселої гутірки (але ніколи не читати сухо з книжки!) інструктор пояснює значення руханки, спорту, атлетики. Пояснює, які вправи, що розвивають, як кріпляє тіло та як розвиваються різні змісли. Дбає також, щоб змагання були чесні, без обману й хитрощів, але разом з тим уважає, щоб у дітях не забувалась ініціатива та винахідливість.

Рання руханка.

Основна ціль руханки — збудити в пластуні життєрадісність, виробити добру, звин-

ну поставу, струнку та гнучку, скріпити мязи. Добре також підбирати такі вправи, що плекають відвагу, швидку орієнтацію, певність себе, як рівнож скріплюють нервову систему. Всі вправи таборовик робить щиро, жваво й з охотою. Найліпше провадити руханку так, що всі творять круг, а інструктор стоїть у середині. Вигода такого способу та, що інструктор має перед очима кожного учасника, а також — легко може замінити вправи на місці вправами в ході чи бігу (вистачає лише видати приказ «Право-руч», або «Ліво-руч»). Інструктор мусить добре приготуватися до своєї функції, щоб учасники не чекали потім на нього, поки він придумає якусь іншу вправу. Все мусить іти жваво й бисто. При руханці не вживати приказів. Вистачає сказати: «тепер біжимо» або «тепер глибоке вдихання» і т. п. і лише коли треба дотримати ритм, відчислює такти. Кожну вправу показує інструктор спершу сам. Ліпше, коли сам також вправляє разом із усіма. Це захочує. Коли хтось погано робить вправу, то ліпше замість пояснення на словах показати, в чому хиба та як треба правильно вправляти. Не мучити довгими вправами. Коли більше руховиків робить хиби, то інструктор наказує «Вправляти!» — руховики вправляють далі самі, а він у той час ходить від одного до другого та поправляє хиби. Кожну спробу маркірації треба в зародку припинити.

Інструктор зробить добре, коли ще дома випрацює розклад вправ на кожний день табору. Ліпше вибрати якусь окрему систему вправ, але комбінувати вправи так, щоб усі частини тіла приймали участь у руханці. Загально додержуватися методи: починати з найлегшого й поступово переходити до тяжкого.

Щоб розворушити та розігріти мязи учасників, що ще не всі забули про тепле ліжко, треба зачати з бігу. Отже вправляють ноги. Потім перейти до тулуба, боків, хребта, рук, шиї, колін, суглубів і т. д. Далі можуть іти вправи по двох; скоки, біг, жаб'ячий хід тощо. Підчас вправ уважати на дихання. Дихати носом. Після кожної тяжчої вправи робити глибоке віддихування. При глибокім віддихуванню вдихувати лише носом, а віддихувати устами.

Дуже добре робити вправи в удержанню рівноваги: на колоді, на містку та на камінцях через потік, також з якоюсь річею на голові; бродити в ріці; вилазити на дерева, по шнурі і т. ін. Не забути про ритмічні та впорядові вправи.

Після руханки всі ходом з піснею йдуть до ріки на ранішню купіль. Після купелі інструктор знов збирає всіх до кругу, де пластуни один другому або й кожний сам собі роблять масаж — відповідно до роду масажу. Уважати також, щоб масаж був всесторонній — не занедбувати жадних мязів.

Спорти.

Не перевтомлювати! Увага на вік! Дуже доброю підготовкою таборовика до спортив є легкі, довгі походи. З дітьми від 13 до 15 літ не можна робити спортивих змагань, або тільки менші. Вистерігатися змагань у бігу. Найліше надаються до цього віку змагові гри, а для старших систематичний тренінг.

Зрештою в добрій таборовій бібліотечці му- сить бути фаховий підручник кожного роду спорту. Є їх тепер так багато різних добрих. Головно треба уважати на тих, що мають слабе серце! Не дозволяти їм скоро бігати, довго й скоро їздити на колі, підтягатися по шнурі, довго пливати та брати участь у змаганнях, що втомлюють серце.

На початку табору та на закінчення можна зробити міжгурткові спортиві змагання (ува- га на вік!) і висліди порівняти та записати до таборового денника. До того варто додати вислід лікарських оглядин та антропометрич- ні виміри на початку табору та в кінці. Такий матеріал буде найкраще свідчити про корисність таборів.

Легка атлетика.

Біг: правильні зриви (старт), роди бігу — короткий та на довшу віддаль, штафета, біг у терені, змагання.

Скок: довгий та високий, способи. Зробити добрі скочні: викопати яму глиб. 30 см й засипати піском або тринами; коли нема ні

одного ні другого, то просто розкопати землю й завжди граблями її зарівнювати. Для скоку високого зробити стояки: забити два кілки у віддалі 3—4 метрів, повбивати в кілки цвяхи кожних 5—10 см., щоб чіпляти шнурок. Гвіздки забивати з боку, куди скакун скаче, щоб шнурок міг легко спасти, коли скакун його зачепить. На кінцях шнурка привязати камінчики, щоб натягали шнур.

Стусан кулею: замість залізної кулі можна вживати відповідного каменя (3—5 кг).

Мет диском та ратищем: Правила. Обережність. Навчити пластунів самих зробити ратище. Замість ратища можна вживати пл. палицю.

Вправи краще провадити так, що кожний гурток має іншу: один біг, другий — стусан кулею, інший знов — скок високий і т. п. Інструктор лише ходить від гуртка до гуртка та дає вказівки. Вправи краще частіше міняти, щоб усі частини тіла кожного пластуна взяли участь у вправах. Хто скавав, той переходить на кулю, потім на біг, потім знов на мет ратищем і т. д. Крім того можна вправляти джіу-джітсу й бокс.

Пливання.

Пливання надзвичайно корисне для здоровля, бо дає те саме, що ціла легка атлетика. Крім того, що вправляє мускули цілого тіла, заставляє чоловіка повними грудьми гли-

боко дихати. Варто б власне завести засаду: що пластун, то плавець. Пливання треба тренувати постійно, але уважати на серце. Хто має слабе серце, мусить бути обережний. Слабість серця можна пізнати по тому, коли підчас пливання відчувається тиснення на малий мозок. Коли при пливанню зловить ногу корч, то треба вхопити ногу рукою й підігнути її випростовану під живіт — корчі минуть. При ратівництві найголовніша засада: потопляючого не сміють рятувати більше, як три особи, бо інакше будуть один другому перешкоджати. Пластуни мусять навчитися ріжним родам ратівництва. Для скакунів до води варто зробити місток. Вправляти ріжні способи пливання, скоки у воду, грати більше водних ігр.

Веслування. Човни.

Одним з добрих спортів є рівнож веслування. Для пластунів найліпше надаються човни каяк і кеню, бо легкі. Каяк — ескимаський човен — годиться навіть і на доситі мілкі ріки, бо лекший, ніж кеню. Кеню — індіанський човен, на мілкі ріки не годиться. Останніми часами роблять складні каяки з гумованого полотна, що можна зложити до малого пакунку як наплечник, який можна переносити з одної ріки на другу — дуже годяться для мандрівних таборів! Спеціально для вправ у веслуванню годиться звичайне човно. Найпримітивнішим човном є дараба — годиться на бистрі потоки.

Мячеві гри.

Мячеві гри знає тепер майже кожна дитина й завжди в таборі знайдеться хтось (коли нема інструктора), хто знає добре правила мячевих ігр. Таборовикам головно треба пояснити правила кожної гри та те, що називаємо «фер плей». Волейбол, баскетбол, гандбол і футбол.

З інших ігр дуже вживаним є перетягання линви.

Лук. Стріляння з луку є одним з найліпших, найновіших відновлених спортів: вирівнюється постаць, мускули рук працюють рівномірно з мускулами спини, живота, пальців, долонь і ніг, вправляється зір, думка концентрується на русі рук і стріли, вправляється відгадування віддалі до цілі, розвивається бистрість спостереження, збиранням стріл вправляються ноги і, нарешті, стрільці мають радість з висліду. Гри: Стріляти в птаха, вишаного соломою — найліпший стріл — у серце. Змагання рядів: два ряди стріляють у ціль. Хто вцілить, більше не стріляє й вилучається з гри. Ряд, який скорше вийшов з гри, виграє.

Бумеранг. Бумеранг є власне зброя. Має форму прямокутника з одним кінцем довшим. Беремо за довший кінець й кидаємо з розмахом понад землю впрост себе. Підлітає по кривій лінії вгору й падає на землю на лінії прямовісній до напрямку кидання бумерангу (на ній стоїть той, що кидає бумеранг). Часом бумеранг роблять у формі хреста (штучний). Киданням бумерангу розвивається зручність та зір.

Стрілка. Головно для молодших. Дуже корисна, бо вправляє зір і чутливість рухів руки. Стрілка має форму еліпсоїда, з одного кінця має гостру шпичку, а з другого хвіст із пір'я. Кидаємо

рукою вирост себе так, щоб заткнулася шпичкою до дошки. Можна кидати двома способами: тримаємо пальцями, як перо, і кидаємо шпичкою вперед, або кладемо на долоню, придержуючи великим пальцем, кидаємо боком і вже підчас лету стрілка сама вирівнюється шпичкою наперед.

Ласо. Є два роди шнурів для ласування. Коротший до 7 метрів т. зв. спінінг і довший понад 7 метрів аж до 15 метрів т. зв. ларіят. На одному кінці прироблене кільце, а другий закінчений, як звичайно. Є кілька фігур. 1. Кріноліна — той, що крутить, стоїть серед круга. 2. Танієр — круг у поземній площі перед собою, 3. Щит — круг у прямовісній площі перед собою.

Крім того, одного або другого шнура вживають при киданню захоронної ключки потопаючим, а ларіят вживають також для ловлення.

В. ПРАЦЯ. (Дух і тіло).

«Пластун корисний і радо всім помагає».

Праця — це одна з головних підстав людського існування. Таборовикам треба пояснити призначення праці в життю; пояснити, що праця не є щось понижуюче, а навпаки, що лише при помочі праці власними силами можна досягнути бажаного. Одним дає можливість досягнути поставлених завдань (вчитися, щоб бути освіченим, мати свій фах професора, доктора і т. ін.), другим ціль життя, третім хліб.

Це вже завдання провідника — повести табір так, щоб праця була для пластунів чимсь радісним, щоб була завданням, яке

кожен наввипередки хотів би дістати. Ніколи не карати пластунів працею, бо цим можна добитися лише протилежних наслідків. При розділюванні праці треба бути справедливим та завжди радити, що й як зробити. Праця й тільки праця мусить бути керуючим гаслом кожного табору, а особливо інструкторського. Чи то праця над собою (у старших), чи ручна праця для вмілостей, чи праця над удержанням табору, чи для поліпшення таборового життя. В таборі мусить завжди домінувати праця, а не байдикування. Де є праця, там завжди є її висліди, чи то візьемо працю, як фізичне виховання (порівняй висліди змагань на початку табору й на кінці), чи як ручну працю, чи як пл. знання (проби).

1. Пластовий програм.

Ще готуючись до табору, провідник мусить вибрати собі пластовий матеріял, який треба відповідно до пластових степенів учасників в таборі перебрати. З матеріялу пластових проб от що надається до табору:

I. Проба: краще триматися засади, щоб пластун їхав до табору лише тоді, як зробить першу пробу.

II. і III. проба: Таборництво (піонірка), теренознавство і мапування, слідження, сіналізування, ратівництво, природознавство, астрономія, ручні праці та здавання відповідних іспитів умілостей.

А ось як можна розділити пластовий програм:

Перед полуднем: Таборництво — будування шатер та курінів, криниць, містків, кухні та інших таборових будівель, брами, плоту; зробити дорогу до табору, уладити спортову площу. Теренознавство: ознайомлення з околицею табору, короткі прогульки, орієнтація по мапі, інші способи орієнтації, начерк пляну табору, ріки або цілого терену, що бачимо. Піонірка: огонь, огнища (практично з полін), піонерські способи варення, вода, вправи міряння висоти (дерев), віддалі від дерева, ріки, дороги тощо, ширини (ріки), віддалі у неприступних місцях. Дроворубство й сокирництво. Змагання у вязанню узлів. Слідження: сліди, роблення відбиток слідів, способи стеження, спостерегання, підхід, слідкування, знакування. Ратівництво: основні знання з анатомії, перша поміч, різні способи ношення ранених, роблення носилок, обовязи, гігієна тіла.

Пополудні: Сигналізування: морзе, семафор, способи сигналізації прапорцями, димом, вогнем. Природознавство: збирання листків рослин, пізнання ріжних пташок та звірят, пізнання грибів тощо. Крім того вправи з ратівництва, штучне віддихування й менші пластові гри.

Післявечері: коротша прогулька на горбок, щоб подивитися на захід сонця. Розмови

про Пласт (історія, організація, закони, чужоземний Пласт). Оповідання з історії, зокрема про близькі історичні пам'ятки. Спостереження звірят. Нічні гри. Астрономія, коротке ознайомлення з космографією.

Цілий пластовий програм не можна подавати учасникам сухо, як лекцію в школі. Щодня 2—3 різні точки. Програм має бути живий і веселий, що його зробить також цікавим. Можна давати окремим гурткам завдання напр. з природознавства, теренознавства, малювання, що х вони можуть виконувати на прогульці пополудні, а дещо можна перебирати й спільно всім. В останньому тижні робити пластові проби та іспити вмілостей. З обсягу пластових проб та іспитів умілостей можна також давати окремі завдання й поодиноким пластунам, а також сполучати ті завдання з програмом для всіх. Це робить програм ще живішим. Напр. доручити спостерігати протягом цілої прогульки іншого пластуна (той про це може знати, або й ні). Так само треба використати різні залюблення пластунів чи то до ручних праць, малювання, співу, музики. Для кожного окремого пластуна завжди знайдеться досить вільного часу, щоб виконав своє завдання. Можуть це бути завдання, що мають виробити його смак та зручність. Напр. зробити тотем, малюнок околиць табору, запрошення до села на неділешню ватру, завдання з природознавства: зробити

збірку рослин, зробити кілька фотографій звірят, спостерігати життя миші, що має нору над таборовою криницею, дятла, що кожного дня довбає десь там на тім півсухим буці, вишукати місце, куди звірята ходять пити воду та багато інших. З метеорології: протягом цілого табору та при помочі метеорологічної стації в таборі опрацювати ознаки, по яким в цій місцевості можна вгадувати погоду (бо дуже часто в пл. підручниках наведені ознаки, по яких можна передбачити погоду десь в Англії, або в Африці, а не в Україні).

Памятати про пластові закони і примінення їх у пластовім таборовім життю, напр. добрі діла: на близькій сіножаті помогти збирати сіно, вишукати гарну стежечку для вжитку туристів та визначити її, зробити на ній місток через потічок і т. ін.

Приготувати пописові точки для вагри. Навчитися пописовим фігурам з ласом, або добре стріляти з лука, або розпалювати дерево тертям.

Прогульки.

«Пластун приятель тварин та рослин».

Може робити або окремий гурток, або цілий табор, в такім випадку треба лишити в таборі двох-трьох вартових. У великім таборі краще лишити цілий гурток. Прогульки робимо, або щоб виконати окремі

завдання, або для ознайомлення з околицею, або щоб відвідати пам'ятні місця тощо. Робити по можливості частіше. Програми прогульки треба зложити наперед. Кожна прогулька мусить бути змістовна. Можна зробити так, що наперед пустимо один гурток з певними завданнями, за ним по деякім часі інший гурток, що має його стежити, а третій гурток має це все контролювати. Дуже добре злучити прогульку з «великою грою» (див. стор. 89).

На прогульці пластуни поводяться чемно, не кричать та не вигукують непотрібно, співають гарно й не нищать природи.

Пластові гри.

«Скавтіні в гра», сказав Бейден Повел; але так само його є вислів: «Ціле життя є гра». То значить, що до життя треба підходити так само щиро, чесно й з усмішкою на устах, як ми підходимо до гри, яку граємо. Діти залюбки грають різні гри, тому то й хочемо при допомозі гри навчити їх жити.

Пластовий провідник мусить багато вміти. Пласт кладе на нього великі вимоги. Він перш за все мусить бути практичним педагогом, мусить спостерігати дітей від найменшого віку. Він не може не зауважити, що дитя залюбки грається чи то з іграшками, чи без них; і що своєю грою кожна дитина хоче бути позитивною, хоче працювати. Це хотіння треба в дітях розвивати, щоб

грою вишлекати охоту до праці; щоб дитина, коли виросте, «гралась» працею. А де є гра, то там можуть бути лише добрі люде, бо кожна правильну гру лише добрі, чесні та карні люде можуть грати.

Гри треба вибирати відповідно до віку, та інтелігенції дітей. Уважай на здоровля дітей! Не всі гри, що граємо в домівці, можемо грати серед природи. Не грати до втоми! Гри треба частіше міняти, щоб не приглушувати в дітей зацікавлення грою. Перерви гру якраз тоді, коли викликала найбільше зацікавлення. Весь час звертай увагу, щоб діти не порушували засад гри. Зверни увагу, щоб у грі ніколи не брав участь той, що судіює. Гра є найліпшою контролею інтелігенції пластуна та його розвитку!

Гри є ріжні. Є гри щоб діти кудись час, але дуже багато є ігр — а то є ті пластові — що плекають ріжні здібности людського характеру. На такі гри мусить пл. провідник звернути найбільшу увагу. Добрі гри розвивають ріжні душевні й тілесні здібности. Скріпляють і розвивають характер; розвивають рішучість, відвагу, завяття й свідомість карности; розвивають зручність, ініціятиву, пізнання себе й свої самовистачальности.

Добрі гри є також змагові в обсягу пластового програму й життя: напр. змагання в малуванні, сигналізації, будуванні шатер,

розпалюванню вогню, збиранню певного роду рослин; хто скорше вбереться в пл. однострій та багато інших. Найліпшою пластовою грою є т. зв. «Велика гра» (див. далі).

Ми не маємо ще ні одного більшого збірника українських народніх ігр, забав, розваг тощо. Але діти самі їх знають багато — особливо діти з села. Кожний пл. провідник мав би всі кращі народні гри (що мають вартість для Пласту) грати з своїми пластунами, а також і записувати їх. Така збірка була б багатим придбанням для Українського Пласту.

Цікаво було б наприклад у таборі, коли приходять в неділю до табору сільські діти, зробити змагання в народніх грах між ними та пластунами!

«Велика гра».

Полягає вона в тому, що кілька пл. гуртків дістають цілий ряд завдань з обсягу пл. програму, і протягом приписаного часу на приписанім терені мусять їх виконати. Це є власне міжгурткові змагання в пл. знанню.

Пластуни при цій грі навчаються спостерігати, скоро й рішуче робити висновки та негайно користатися ними.

Одначе ця гра вимагає від організатора її солідної підготовки: 1. кількість людей, що беруть участь у грі (здібність!), 2. як довго має гра тривати, 3. що саме хочемо виправляти, 4. вибрати терен, де відбува-

тиметься гра, 5. вибрати способи, як учасники будуть довідуватися про дальші свої завдання, 6. написати й поховати листи, що їх підчас гри пластуни мусять відшукати, 7. приготувати речі, які учасники будуть потребувати в час гри. 8, розіставити контролю та пояснити їй її завдання.

Ось приклад такої гри:

Гурток «Медведі» дістає о 9-ій год. від провідника таке завдання: «Знайти на малі околиці табору Лису гору. Там гурток «Оленів» готує місце для ватри. Протягом 30 хвилин «Медведі» мусять дійти до тої гори і підійти до «Оленів» так, щоб непомітно взяти їм їх прапорець, який вони там застромили». Коли «Медведі» виконали це завдання (орієнтація на мапі та підхід), то інструктор, що був у той час також на Лисій горі, сказав їм, що в дуплі найближчої липи сховано для них листа. Липу знайшли аж під горою. Лист був написаний азбукою Морзе, але якісь чудернацькі слова там були написані. Аж один з «Медведів» зауважив, що все написано добре, лише замість рисок поставлено точки й навпаки. В листі стояло: «З місця на Лисій горі, звідки видно табор, Медведі запитують у таборі, вживаючи сигналізації семафором, що мають робити далі.» «Медведі» це місце знайшли й довідались, що мають зголосити інструкторові, який є на Лисій горі, щоб той уладив змагання, хто з «Медведів» скорше розпалить вогонь

та зварить на нім яйце. (Все потрібне для змагань мусить бути наперед приготоване.) Змагання виграв «Гонивітер». Поки всі їли яйця, що наварили, Гонивітер десь зник. Інструктор пояснив, що він його кудись послав. «Медведі» мусять довідатися, які сліди він за собою лишає та знайти його (помічення і слідження). «Медведі» почали шукати. На що лише не звертали увагу: де зломана гиялячка, де лежать які папірці, шукали сліди від його черевиків. Аж один з них найшов у двох місцях по три жовтенькі папірці. Найшли ще інших три жовті папірці. Відгадали так, чим Гонивітер визначив свою дорогу. Нераз «Медведі» губили його слід, бо він вживав ще й інших знаків та хитрощів. Але нарешті знайшли його коло шатра, яке він встиг тимчасом поставити і навіть розпалив невеличку ватру, коло якої й відпочивали всі гуртом.

2. Змагання.

*«Пластун поводитьсь все чемно
та по лицарськи».*

Майже цілий таборовий програм побудований на змаганнях. Бо власне ціле життя є змагання. Чи подивимося на природу, чи подивимося на людей. Зверни увагу на ліс: кожне дерево пнеться до світла, кожне хоче мати своє гілля ближче до сонця; ростуть, ніби наввипередки. Це ж є змагання. А перемагає завжди сильніший або здібний

в даних умовах досягнути свого. Напевно ти нераз спостеріг смеречку, що зачинає рости в буковім лісі — як кволо вона росте, але зате який стрункий та високий виріс бук у шпильковім лісі. І смереки переріс, але осягнув свого, виставив своє гілля соняшному промінню. І в житті людей завжди перемагає той, хто змагається й не лишає праці на півдорозі; нащо ж втрачати довіря в свої сили? — Мовляв, я ж не досягну того, я не переможу. Чому не продовжувати завзято й далі змагатися, як той бук, що й смереки переріс?!

Оце й є головне завдання змагань в пластовім вихованню: привчити молодь ніколи не зневірюватися, змагатися завзято; коли не можна одним способом, то вжити іншого (ініціатива!), але вперто йти до цілі. Бо лише той, що змагається аж до кінця, перемагає. Коли ж таким здібностям навчиться молодь у Пласті, то ніколи (вже хоч би з тих самих засад) не перестане змагатися в життю, хоч які б їй перешкоди траплялися, і завжди буде переможцем. Невдачі будуть лише заохочувати шукати ліпших доріг для осягнення поставленої мети. Тому то провідник так дуже дбає, щоб у таборі в змаганнях брали участь усі. По перше, це призвичаює нерішучих завжди рішитись до змагання, а по друге, привчає до відваги порівняти свої сили з іншим і не боятися того, що програє. Це дуже корисно для тих, що себе й свої

сили підцінюють. По третє, привичаює до ініціативи, хоч і бачить, що противник сильніший, але ніколи не тратить надії його перемогти, бо знає, що той сильніший не всесторонньо і завжди можна найти дорогу, що приведе до перемоги. А ініціативна людина особливо в життю це завжди зуміє. Але... уважай добре, щоб ініціатива була чесна, без хитроців та без підступів.

Змагання можуть бути ріжні — а то всюди там, де один може щось зробити краще, скорше й зручніше від другого. Чи то в пластовім знанню, чи в ручних працях, чи в ріжних уміlostях, чи в спорті, чи в грах. Одна з основних засад — змагайся завжди чесно.

Ось кілька зауважень для грача й змагуна:

1. Тихий, коли виграв, і не вихваляється.
2. Веселий, коли програв, і не здається.
3. Не виправдується, коли зробив хибу.
4. Грає завжди «fair».
5. Грає найліпше, як може.
6. Має радість з приємности ризика й знов пробує добитися свого.

7. Більшу радість має з гри, ніж з її висліду. Зрештою це є лише кілька засад з тих, що характеризують кожного джентельмена та спортсмена. Пластун завжди їх дотримується, а провідник увесь час пильно уважає, щоб ті засади додержувались і, головно, сам їх ніколи не ламає.

На закінчення табору можна зробити великі пластові міжгурткові змагання з усіх ділянок таборового програму. Тому, що вони забирають багато часу, то можна їх зачати вже на початку табору. Зробити відповідну табличку і після перебігу змагань поступово її заповнювати.

3. В таборі вигідно, приємно й гарно (ручні праці).

В таборі пластун привчається зробити все, що треба, власними руками. Чи збудувати табор, чи прикрасити його. Все мусить зробити сам. Все мусить бути практичне, а разом з тим гарне. Чим більше він працює, тим робиться зручнішим. І це є завданням таборових праць. При розбудованню табору пластун привчається до грубших праць. Після того займається працями, що роблять його життя в таборі вигідним та приємним. А далі береться прикрашувати все те, що зробив власними руками — тут уже провідник використовує мистецькі нахили пластунів та їх залюблення, що в них вони можуть виявити свою ініціативу та смак. Провідник слідкує також, щоб кожна праця була доведена до кінця. Є такі натури, що хотіли б навчитися всього, хотіли б усе робити: не зробивши одного, беруться за друге, за третє, а у висліді все почате, а закінченого нема нічого. На таких треба звернути най-

більшу увагу та при звичаювати їх до порядку в праці. Не закінчивши одної праці, не братися за другу.

Табір. Гарно виглядає, коли коло кожного шатра стоїть тотем його мешканця. Добре також зробити коло шатер лавочки. Деся у затишку зробити стіл з лавками для тих, що хочуть щось писати чи потребують стола для якоїсь іншої праці. У більшому шатрі чи в ганґарі зарядити лабораторію для фотографів. Щоб не замокали в метеорологічній стації прилади, зробити над коробочкою стрішку та розмалювати її, а також прибити під нею дощину для вивішування графіконів метеорологічних спостережень. Місце довкола щогли з прапором можна гарно виложити камінням або дерном та посадити квітки. Так само під тотемом.

Шатро. Зробити внутрішнє зарядження таборового шатра: столик, скриньку на річі, прикрасити все це. Зробити різні дрібні речі: вішаки, свішники й ін. Розмалювати підсаду шатра в народньому стилі. Варто на ньому гарно написати пластове ім'я мешканця — це навіть треба зробити, бо часом вартовий, не знаючи, де хто спить, будить замість свого наступника когось іншого.

Таборові потреби: лук, стріли та ціль для стріляння з луку, ратище, стрілка, стояки для скоків. Нагострити таборове начиння, зробити топорища та різні інші держална, зробити коло кухні вішак на горшки та багато іншого.

Фотографії з життя табору та таборового оточення треба робити так, щоб на них дійсно було видно таборове життя, а не якийсь сухий образок гуртка, що стоїть коло шатра. Керуватися можна тим, що доброю є та фотографія, яка надається до видрукування в пластових журналах або в підручниках, цебто може бути цікава для ширшого загалу.

Таборові прикраси можна робити з усілякого матеріялу: з дерева, кори, пруття, каміння; вживати вирізування, випалювання, вишилювання, викладання пацьорками, малювання, плетення, вживати фарб і комбінувати різнокольоровий матеріял. Таборове життя показало, що пластуни дуже вміло й з великою ініціативою та винахідливістю вживають у ручних працях всіх тих способів. Найліпшим прикладом цього може бути тотем, що його не бракує в жаднім таборі.

Тотеми. Тотемізм.

Тотеми можна робити з різних матеріялів. Найчастіше робляться з дерева й каміння. На деревляні тотеми найліпше надаються береза, сосна, смерека, грубі дошки. З того матеріялу можна робити тотеми, вживаючи всіх вищенаведених способів. Всі ці праці краще робити примітивно, без трикутників тощо, щоб вони більше пригадували примітивні тотеми. Крім того тотеми можна робити з природних опудал, що по-

встали з чудернацького росту дерева, коріння, тощо, лише треба їх знайти в лісі. При праці над тотемом найбільше працює фантазія, винахідливість та творчість хлопців. Тотем має бути символом стремління, чину й виконаних діл. Як символізація таборового тотему відноситься до цілого табору, так символізація власного тотему відноситься до кожного пластуна, що його собі зробив.

Тотемізм походить з старих часів. Колись в пам'ять якихось видатних пригод славних подій чи що робили тотеми; що мали або пригадувати ту старовину, або якогось бога чи духа. Але й новіші часи не відучили людей від тотемізму. Хрест є також свого роду тотемом, що має пригадувати нам Христа. Пластуни роблять свої тотеми на взірець індіанських, бо в них тотемізм розвинувся найбільше й з мистецького боку. Тотемізм це власне повернення до старовини до примітивізму, але в Пласті він має пригадувати поворот до природи.

Естетика в таборі.

Вже саме те, що табор лежить в гарній околиці серед свіжої зелені ліса над рікою, викликає до того, щоб усе, що ми в таборі зробили власною рукою, було також гарне й пасувало до свого оточення. Помятати, що й прості прикраси можуть бути гарні. Зовсім погано виглядає шатро, прикрашене різними листівками фільмових артистів, тощо,

але далеко краще виглядає шатро, прикрашене власними ручними працями з табору. Треба звернути увагу й на розвиток мистецьких здібностей окремих пластунів та естетику слова. Деякі люблять малювати, деякі пишуть вірші, деякі грають на музичних інструментах, а деякі добре декламують чи співають. Дати всім можливість свої здібности розвивати. Розвивати не лише ініціативу, але й смак. Одно й друге можна розвинути змаганнями, а потім спільним обговоренням, хто що краще зробив. Так, напр. перегляд шатер вже сам собою нахилиє пластунів до прикрашування їх. Можна робити такі змагання: хто зробить найкраще свій тотем, хто найліпше розмалює своє шатро, хто намалює найкращу карикатуру з таборового життя або образок, хто зробить найліпшу фотографію з таборового життя, хто ліпше продекламує вірш, тощо.

4. Таборовий музей.

Недалеко табору або в самім таборі вибрати гарний куточок і там вміщати всі взірці ручних праць. У вільні хвили доповнювати збірки різними іншими працями. До таборового музею можна давати все. Ріжні моделі з пластового програму, напр.: вживання пл. палиці, моделі огнищ всіх родів, всякі таборові будівлі, моделі табору (і з тереном), ріжні роди містків через потік і т. ін. Музей

краще зробити над потоком, щоб місток через потік можна було зробити в природній величині. Далі вміщати висліди ріжних практичних вправ та змагань, напр. всі проєкти тотемів, таб. брами тощо. Поставити взірцеве шатро, де можна виставляти таборовий журнал, малюнки таборовиків, фотографії та ріжні дрібніші ручні праці.

Батьки, що приїдуть в неділю відвідувати табор, з великою цікавістю будуть все це оглядати та ще й дивуватимуться, що їх синок, який дома нічого не хотів робити, нараз у таборі так пильно працює та ще й як гарно. Будьте певні, що в осени ті батьки самі будуть вербувати інших дітей до Пласту.

5. Щоденна праця в таборі.

В малім таборі (3—4 гуртки) найпрактичніший поділ праці такий: один гурток має службу, другий дбає про дрова, третій кухарить. Чергуються так: служба, дерево, кухня і т. д. Це не значить, що ті гуртки цілий день мусять робити тільки цю працю. Цей поділ має значення головно для таборового вартового, щоб знав, до кого звернутися, коли треба щось зробити або в чімсь допомгти. Інакше всі пластуни мусять брати участь у деннім програмі. У великім таборі, де праць більше, окрема праця призначається окремому гурткові, але й тут кожний пластуни, як тільки скінчив свою працю, мусить

далі брати участь у денній програмі. За виконання праці відповідає провідник гуртка.

Гурток, якому приділена служба, зачинає її після ранішнього звіту й має такі обов'язки: нічна варта (див. стор. 63), (визначає гуртковий в порозумінню з табороваким), купування продуктів, пошта (принести й віднести), порядок і чистота в таборі, (щось направити, зложити таборове приладдя, посипати ваїном яму, прибрати сміття з таборища та різне інше). Дбає, щоб була вода для пиття, коли криниця далеко. Перед відходом на накупи треба зголоситися в команданта та в господаря кухні по відповідні прикази.

Гурток, що має дбати про дрова, мусить нарубати й приготувати дрова для кухні й для ватри. На другий день буде мати службу в кухні, отже в його інтересі цю працю зробити якнайліпше. По закінченню праці бере участь у денній програмі.

Гурток, що має службу в кухні, має лише обов'язок зварити вчас сніданок, обід та вечерю й приготувати друге снідання й підвечірок. Цілий гурток не мусить цілий день ховатися в кухні. Лише кухарі приходять, коли треба, щоб зварити страву, інші, помагають, коли треба, а решту часу всі беруть участь у денній програмі. У великім таборі, де є сталий кухар, обов'язком гуртка

є лише помагати йому. Провідник гуртка відповідає за чистоту й порядок у кухні та передає її ввечері о 8 год. таб. вартовому.

Г. ТОВАРИСЬКЕ СПІВЖИТТЯ.

1. Пластова веселість.

«Пластун усе доброї гадки та веселий».

Пластун завжди веселий. В таборі завжди весело. Завжди знайдеться кількоро пласту-нів, що роблять табір веселим та раз-у-раз придумують різного роду жарти.

Молодь має велику здібність підмічати різні смішні та комічні сторінки і завжди зуміє ними побавитися та пожартувати.

Співжиття дає багато різних мотивів. Можуть це бути різні фантастичні виступи й гри: як не має виглядати спів хору, веселе наподоблювання артистів, різні комічні гри, охрещення пластуна, що є перший раз в таборі та надання йому пластового імені, таборовий часопис, фотографії комічних ситуацій, карикатури тощо; співанка чи музичні вправи в кухні (уважай, щоб на другий день не втекла з кавана юшка, поки звариться!). Може бути також імпровізація зібрання, де говорять проти шкрабання бараболі та з приводу різних інших сторінок таборового життя.

Провідник дбає лише про те, щоб жарти

не виходили поза межі чемности (грубі жарти) та вважає, щоб молодь не використувала їх для поганих цілей: висміювання, образи й т. ін. Особливо не допускати до висміювання пластунів-невдачників, бо в них назавжди моглоб лишитися огірчення на таборове життя й на Пласт. Далі провідник постійно мусить уважати на міру, бо молодь любить захоплюватися, й тому завжди треба перервати забаву на місці, де вона починає переходити межу. Провідник може також брати участь у «комедіях», але мусить уважати на свій авторитет. Головно мусить дбати, щоб у таборовому життю не було нічого, що відбирало б пластунам охоту бути веселими: погана страва, перевтома, або навпаки безділля, нерішучість, або несправедливість провідника та інструкторів.

2. Таборовий часопис.

До веселого життя в таборі у великій мірі спричиняється таборовий часопис. Видавання часопису ліпше доручити редакторові й редакції, що самі до того зголосяться, але провідник мусить і тут давати свої ради, а в разі потреби й змінити склад редакції. До табору треба для цього взяти досить паперу (також кольорового — на окладинки тощо), а також олівців або фарб. Більшу вагу має часопис, де пишуть усі таборовики, а не лише редакція. Найліпше зарядити це

так: порізати папір на формат журналу й давати окремі аркуші кожному, хто хоче для журналу щось написати чи намалювати. З лівого боку аркуша лишити 4 см вільного місця, щоб окремі аркуші можна було потім зшити та приробити окладинку. (Так само можна зробити й з денником). Кожний такий журнальчик буде не лише покажчиком здібностей таборовиків, але й цінним оригіналом для пластового музею. Коли є час і можливість (прилад для розмножування), то редакція може робити більше число примірників журналу, які потім роздає або таборовикам та їх батькам, або гостям у неділю. Найкраще видавати журнал раз тижнево, але можна й частіше, лише треба уважати, щоб не був поганий змістом і не надокучив однаковими жартами. Обкладинку робити завжди розмальовану. Оригінал у неділю виставляти в таборовім музею, щоб гості могли його оглянути. Зміст журналу може бути такий: вірші та оповідання з таборового життя або з природи, жартовливий фелетон, опис цікавих моментів з табору, образки, прикраси, жартовливі інсерати з таборового життя, жарти, загадки, ломиголівки і т. ін. Провідник не мусить бути дуже гострим цензором, невинні доморослі хиби таборовиків краще лишати, бо ж цей оригінал журналу є покажчиком дійсного ступня розвитку таборовиків, що його складали. Зате в копіях можна вже більше уважати.

3. Спів.

Пластун завжди співає. Коло ватри, при праці, на прогульці, на збірці й т. д. Співом можна виповнювати й вільні хвилини в таборі.

Що співати? Крім гимнів, що їх мусить уміти співати кожний пластун, треба вчитися співати головно народні пісні та інші пісні патріотичного змісту. Пісні з пластового життя, коли вони добрі, також треба всім уміти.

Як співати? Дехто думає, що як опинився в природі, то мусить якнайбільше кричати. Ні. Найкращий спів — нагаласливий і організований. На прогульці в лісі варто іноді і взагалі не співати: нераз, коли йти зовсім тихо, можна зробити цікаві спостереження з життя звірят.

4. Таборова ватра.

Місце на ватру можна зробити, або серед табору, або десь недалеко табору під лісом у гарному закутку, бо ввечері, коли ватра розгориться, декорація освітленого лісу робить глибоке вражіння своєю романтичною красою. Місце для вогню треба вибирати так, щоб іскри та дим не пошкодили листя на деревах та щоб не попалити коріння. Також треба уважати, щоб іскри не попропалию-

вали шатер. Під час сильного вітру ватру краще не робити, щоб не повстала в лісі пожежа, або хіба зробити маленьку ватерку в індіанським шатрі.

Місце на вогонь якимось визначити, чи обкласти камінням, чи зробити підвищення з землі й т. ін. Довкола огнища в замкненім крузі розмістити місця таборовиків. Кожний най зробить своє місце та по можливості прикрасить його. На чільнім місці поставити тотем таборової ватри, а під ним місце для команданта, гарно прикрашене різними емблемами та тотемовими знаками. Великої ватри старатися не робити, коли розгориться, робиться дуже гаряче. Так само не робити з сирого дерева, щоб не чадила. Огонь має бути ясний, веселий, бездимний.

Таборовий вартовий дає сигнал «Збірка на ватру». Всі займають свої місця. Приходить командант, спокійно, поважно. Призначає «опікуна вогню» — це є функція почесна. Опікун розпалює вогонь і при першім заблиску життя ватри всі стають «Позір» і співають пластовий гімн. Потім сідають і командант говорить якусь промову, що витворює настрій.

Огонь... Символ життя, чистоти й надхнення. Від хвилини, коли перша людина перестала його боятись і навчилася давати йому початок, то вже ніколи не випускала його з рук. Від тої хвилини Він вабить до

себе людину. Людина пізнала, що Він дає їй тепло. Людина пізнала, що Він помагає їй удосконалювати свою зручність. Людині стає легше з Його поміччю жити. В кругу коло Вогню розвивається людська мова, спів, життя, громадське життя, осередок миру й довіря. Вогонь дає людині можливість здобувати дари природи. З допомогою Вогню робить людина різні досягнення. Разом з тим розвиває свій мозок. Повстає культура й шириться, шириться...

Спокійно й поважно говорить подібну промову провідник при першій ватрі й збуджує чутливість у душах присутніх, впливає на них сильно, суґестивно. При першій ватрі говорить про вогонь; при другій ватрі про круг — символ, що в пластуни значить саме життя, яке не має ні початку ні кінця, й порівнює його з кругом таборовиків коло ватри, де кожний взаємно бачить лице свого візаві; всі однаково віддалені від середини; цебто всі пластуни мають однакову повинність до відзнаки, що носять на серці і т. п. Про працю, про єдність та витревалість і взаємну поміч при спільній праці, завзяття й запопадливість, довіря в добрий перебіг табору, та що всі спричиняться, що табор добре мине. При кожній ватрі про щось іншого. До того при першій ватрі можна вложити так само символічне засікання сокири в колоду на знак початку праці. Або в ватру, що розгорається, після

відспівання пластового гимну, кожний кине кусок дерева або кори (перший провідник) й висловить своє пластове ім'я.

Після того можна вставити складання пластової присяги. Потім заспівати якусь пісню. Далі можуть прийти веселі співи та гра на інструментах, веселі оповідання, спогади про минулі табори, жарти, танці, гри при ватрі і т. ін. Провідник мусить уважати, щоб перебіг програму не був нудний і щоб програм вчасно закінчився. На закінчення заспівати якусь патріотичну пісню, а на кінець національний гимн.

Вражіння першої ватри лишається в душі пластуна на ціле життя. Зерно, засіяне в душі пластуна при першій ватрі, росте й розвивається.

Таборова ватра це є святочний обряд. Культ святочної ватри це символ вищих пластових ідеалів. Це є завданням провідника призвичаїти пластунів до такого розуміння ватри. Святочної ватри не підпалювати папером. Коли хтось із пластунів уміє добувати огонь тертям, то вживати лише цього способу здобуття вогню, або при помочі кресала (а не сірників). До ватри підкидати лише дерево. Не кидати до ватри сміття, не вільно смажити щось, чи варити, або також плювати до вогню.

5. Таборіві свята.

«Пластун приятель усім і брат іншим пластунам».

Завданням кожного пластуна є поширювати Пласт. Тому також одною з умов другої проби є придбання нового члена Пласту. Якраз цей мотив мусить грати найбільшу роль при уладженню таборового свята. На таборіві свята звичайно запрошуємо всіх з найближчої околиці. В селі чи містечку вивішуємо кілька гарно намальованих оголошень, якими запрошуємо всіх відвідати таборове свято. Прихильників Пласту краще запросити особисто. Таке свято власне має показати, що пластуни вміють робити, як працюють, як живуть, що плачуть, тому його треба докладно підготувати. Відповідно до місцевих умов розложити програм таборового свята на цілий день або призначити лише на вечір.

Програм свята: дополудня нормальний перебіг таборового життя, щоб відвідувачі могли побачити, як провадиться в таборі праця. Гості оглядають таборовий музей. На післяобід краще призначити різні пописи, змагання, гри. Але найбільшу увагу звернути на пл. програм. Добре, щоб пластуни навчилися грати місцеві гри й зробити з місцевою молоддю в тих грах змагання. Над вечір можна урядити виступ хору, чи якусь маленьку веселеньку сцену з пластово-

го життя. Увечері звичайно святочну пластову ватру, але з добре підготованим програмом. Все це зробить велике вражіння й напевно придбає Пластові приятелів. Добре, щоб провідник при ватрі звернувся до гостей з короткою промовою в такім дусі: подякує за відвідини, пояснить ціль Пласту і, покликаючись на те, що гості протягом цілого дня бачили в таборі, закличе, щоб допомогли в своїм селі чи містечку заложити пластовий відділ. Запропонує, що як хто хоче до цього взятися, то пластуни дуже радо дадуть вказівки, як це перевести в життя. Добре також мати брошурки чи інші відповідні друки про Пласт і роздати їх присутнім гостям.

6. Зв'язок зі світом.

Коли в найближчій околиці є табор іншої пластової частини, то добре його відвідати й привітати, а потім час від часу взаємно себе відвідувати. Пластуни будуть спостерігати, що в другім таборі є кращого, де є кращі висліди праці, будуть бачити зі взаємних змагань, хто є сильніший, зручніший тощо. Це розвине певну конкуренцію, що захоплює вплине на пластунів.

Не забути також про тих, що не могли поїхати до табору. Посилайте їм частіше листівки та поздоровлення з табору. Вживайте листівок власного таборового виробу. Пошліть поздоровлення з табору Пластовому

Проводові. Напевно хтось з таборовиків має десь у чужині приятеля пластуна, з яким листується — не забути й про нього. Якщо можливо, запросити його на слідуючий рік відвідати наш табор.

Не забути й про пресу, особливо про пластову, що їй час від часу треба посилати замітки про життя табору.

Добре робити прогульки з табору з метою пізнання околиць, місцевих мешканців (мови, діалекту), нар. побуту, місцевого промислу, історичних памяток. Це все сполучити з пластовим програмом.

7. Денник.

Таборовий. Формат такий, як і таборового часопису (див. стор. 102). Записування таборового денника можна доручити окремій особі, але краще, щоб кожний табор. вартувий записував сам свій час. Провідник використає це так, що записування до денника поставить, як змагання, хто краще та ліпше запише свою службу. До таборового денника також записується: хто урядив табор, хто допоміг його урядити, опис місцевости, все цікаве з підготовки до табору, коли почали табор і взагалі точно всі дати й числа. А потім щодня перебіг таборового життя протягом цілої доби; доповнювати все малюнками та фотографіями. Коли той, що записує, не вміє малювати, то звернеться до тих, що можуть йому в цім допомогти.

Провідник також може дописати, коли треба щось додати до записок таборового вартового.

По закінченню табору треба зібрати всі листки денника, оголошення денних програмів (з замітками провідника на звороті, що до нього), оригінали таборового часопису й книгу таборових гостей з їхніми замітками та зшити це все разом. Звичайно, що всі вони мусять бути одного формату (див. таб. журнал, стор. 102). Така книга потім буде дуже цінним і цікавим матеріалом для організатора дальшого табору; буде мати велику історичну ціну для його власника й для Пласту звагалі.

Особистий денник. Кожний пластун веде свій приватний денник. До денника записувати не лише сухий програм дня, а також свої вражіння та спостереження, щоб він не був лише сухою хронікою. Прикрашувати малюнками та рисунками, вліплювати фотографії, списувати таборові вірші та пісні. Хто хоче може дати свій денник до використання таборовій редакції, або виставити в таборовім музею, коли його відвідують гості.

Пластові частини, що ведуть свій сталий денник, провадять його далі й у таборі.

VI. ЗАКІНЧЕННЯ ТАБОРУ.

1. На таборищі.

Розбирання табору йде скорше, ніж збудовання його. Провідник має вже наперед приготовлений плян усіх праць, щоб табор можна було розібрати найдовше протягом одного дня. Зачинаємо в таборових будівель. Кухня, льох, брама, ганґар. Криницю краще лишити так, як її оправлено, це буде пам'яткою на пластунів для місцевих людей. Одні роблять це, а інші збирають та пакують інвентар, прилади, начиння спортове та кухонне й т. ін. Все уважно сортують та пакують до скринь. Інструктори списують речі, що пакуються, або ліпше закреслюють в уже готовім списку, що був зроблений при підготовці до табору. Потім усі складають свої приватні речі та розбирають шатра.

Всі речі треба складати уважно й у порядку: окремо позичене, окремо те, що брали з собою, а те, що спалити, також окремо на огнище. Всі цвяхи з дошок тощо повитягати або позагинати. Всі пластуни мусять при розбиранню табору взутися. Про підводу на відвіз позичених речей на двірець треба подумати завчасу й не відкладати на останній день.

Нагляд над переведенням цих праць про-

відник може доручити комусь з інструкторів або обовному, а сам у той час з обовним чи з іншим пластуном йде до села й вирівнює всі залеглости. Підтвердження про це краще взяти окремо, або попросити вписати до книжки накупів. Не забути подякувати всім, хто чим будь спричинився для добра табору.

На кінець спалити всі відпадки, залляти попіл водою, засипати помийну яму та латрину. Ціле місце таборування прибрати так, щоб виглядало не гірше, як перед початком табору.

Лише щогла з прапором стоїть непорушно до кінця. Коли всі праці закінчено, то зробити останню збірку та вже останній раз під спів пластового гимну спустити прапор. Провідник може сказати пару слів про те, що він був цілком задоволений з перебігу табору, подякує за поміч інструкторам та всім таборовикам і висловить побажання, щоб у дальшому таборі всі знову зустрілися. На кінець заспівають всі національний гимн. Щоглу треба звалити. Хтось з селян завжди охоче її візьме. У постійному таборі щогла залишається стояти. Не допускати, щоб пластуни відїздили перед закінченням табору, втікаючи так від праці.

2. Дома.

Вернувшись додому, перш за все треба: Впорядкувати та сховати речі, що бралися до табору.

Віддати речі, що позичалися та подякувати за те.

Зважити всіх учасників і порівняти вагу перед табором й після нього.

Потім зробити підрахунок прибутків та видатків.

Опрацювати докладний звіт і розіслати батькам учасників табору та всім, хто чим будь поміг в улагодженні табору, разом з подяками.

Звіт може складатися з таких частин:

1. Звіт річевий (програм, що зроблено).
2. Звіт касовий.

3. Звіт статистичний: участь, прибуло на вазі, спортові осяги, кількість пл. іспитів та іспитів уміlostей і т. д. (також у процентах).

Увесь звіт можна записати до таборового денника. Матеріал, зібраний в таборовім деннику, можна потім опрацювати для пластової та загальної преси для пропаганди Пласту. Надрукувати уривки з денника, або статистичну частину звіту — щоб показати корисний вплив табору, зробити виставку ручних праць учасників табору, які вони привезли з собою, виставку фотографій тощо. Для такої діяльності є ціла осінь та зима, коли це все треба використати для придбання нових членів і прихильників Пласту та підготовки дальшого, ще крапцого, табору.

ТАБОРИ УКРАЇНСЬКИХ ПЛАСТУНІВ
ЗАКАРПАТТЯ:

- 1922 р., Рахово; табор тривав 10 днів; провідник (командант) бр. А. Дідик.
- 1923 р., Бовцари; 20 днів; хлопячий і дівочий; провідн. бр. Б. Пешек.
- 1924 р., Камяниця; 30 днів; хлопячий і дівочий; бр. Б. Пешек.
- 1925 р., Забродь; 20 днів; скавтм. Л. Бачинський.
- 1925 р., К. Поляна; 21 день; хлопячий і дівочий; скавтм. Л. Бачинський і бр. Б. Заклинський.
- 1926 р., Луги; 28 днів; хлопяч. і дівоч.; скавтм. Л. Бачинський, с. І. Бачинська.
- 1926 р., К. Поляна; 30 днів; хлопяч. і дівоч.; бр. М. Водонос.
- 1926 р., Бронька; 21 день; бр. Б. Заклинський.
- 1927 р., Т. Ремети; 30 днів; хлопяч. і дівоч.; скавтм. Л. Бачинський, с. С. Бирчаківна.
- 1928 р., Ставне; 21 день; хлопяч. і дівоч.; скавтм. Л. Бачинський; також табор для новиків; с. А. Устіяновичева.
- 1928 р., мандрівний; 20 днів; бр. Б. Алиськевич.
- 1929 р., Солочин; 28 днів; скавтм. Л. Бачинський; с. А. Устіяновичева.
- 1930 р., Варна (Болгарія); 28 днів; бр. В. Бірчак, бр. К. Заклинський.
- 1930 р., Устеріки; 18 днів; бр. А. Шерегій.
- 1931 р., Прага (славянське джемборі); 7 днів; бр. В. Бірчак, бр. Б. Алиськевич.
- 1931 р., Дубриничі; 21 день; бр. В. Бірчак.
- 1931 р., мандрівний; 10 днів; бр. Б. Алиськевич.
- 1932 р., Солочин; 28 днів; хлопяч. і дівоч.; бр. В. Бірчак; с. А. Устіяновичева.
- 1932 р., Городилово к. Хусту; 14 днів; хлопяч. і дівоч.; бр. А. Шерегій, бр. Я. Шепель.

- 1933 р., Солочин; 28 днів; хлопч. і дівоч.; бр. В. Бірчак, с. А. Устїяновичева.
- 1933 р., Геделе, Малярщина (світове джемборі); 10 днів; бр. Ю. Ревай; с. А. Устїяновичева.
- 1934 р., Солочин; 30 днів; хлопч. і дівоч.; бр. В. Бірчак, бр. Б. Аліськевич; с. О. Лукачева.
- 1934 р., В. Апша; 30 днів; хлопч. і дівоч.; бр. А. Шерегій; с. Н. Балицька.
- 1934 р., мандрівний; 7 днів; бр. Б. Аліськевич.
- 1924—1934 рр. мандрівні табори під провод. бр. Е. Кульчицького; щорічно пересічно 30 днів.

З УКРАЇНСЬКОЇ ПЛАСТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ (для таборової бібліотеки)

- «Як таборувати», Д. Козицький, Прага, 1934.
- «Життя в Пласті», О. Тисовський, Львів, 1924.
- «Пластовим шляхом за красою життя», О. Вахнянин, Прага, 1924.
- «Пласт», О. Вахнянин, Ужгород, 1923.
- «Пласт», О. Тисовський, Львів, 1913.
- «Порадник пластуна», Л. Бачинський, Ужгород, 1926.
- «1., 2. і 3. проба пластуна», В. Кархут, Львів, 1930.
- «Вовченята й лисички», Л. Бачинський, Ужгород, 1928.
- «Порадник впорядчика», Л. Бачинський, Перемишль, 1930.
- «Пластовий Гурток», Ю. Пеленський, Львів, 1930.
- «Основи пластунства», О. Яремченко, Берлін, 1923.
- «До щастя, слави і свободи», А. Річинський, Львів, 1930.
- «Рухові забави і гри», І. Боберський, Львів, 1923.
- «Пластовий Впоряд», Д. Козицький, Прага, 1934.
- «Пластові гри і забави», Т. Франко, Львів, 1913.
- «Пластові помічення і спостереження», Л. Бачинський, Ужгород, 1926.

- «Касове діловодство», Стернюк, Львів, 1923.
 «Харчева господарка в пл. таборах», Веселовський,
 Львів, 1923.
 «Наші пластові табори», Л. Бачинський, Ужг., 1929.
 «Пластові табори», Львів, 1929.
 «Перша поміч в наглих випадках», Рибачевський,
 Ужгород, 1926.
 «Перша поміч в наглих випадках», І. Куровець,
 Львів, 1923.
 «На мандрівці», В. Кархут, Львів, 1930.
 «Пластова пригода», Т. Франко, Коломия, 1922.
 «Вечірній гість», п'єса, С. Черкасенко, Прага, 1924.
 «Сміх», п'єса, С. Черкасенко, Ужгород, 1924.
 «Лісові чари», п'єса, С. Черкасенко, Ужгород, 1924.
 «Лицарі таборового огню», Й. Пешек, Ужгород, 1924.
 «Молоде Життя», 1921-30 рр., Львів і 1931-33, Прага.
 «Пластун», 1923—1930 рр. Ужгород і 1934 р.,
 Севлюш.
 «Пластовий шлях», Львів.
 «Вогні», 1930—1934 рр., Львів.

Ілюстрації:

	ст.
<i>Збірка в таборі в Аппі на Закарпатті, 1934 ..</i>	1
<i>Сталі й мандрівні табори Українського Пластового Уряду в Галичині, (діаграма) .....</i>	3
<i>Сталий «гуцульський» табір у В. Аппі на Закарпатті, 1934 .....</i>	6
<i>Дівочий табір у Солочині на Закарпатті, 1934 ..</i>	9
<i>Мотузяний місток над ярмом у таборі в Т. Реметях, 1927 .....</i>	28
<i>Підсада .....</i>	33
<i>Шатро .....</i>	34
<i>Кухня .....</i>	37
<i>Льох .....</i>	39
<i>Латрина .....</i>	40
<i>Ранішній масаж після купання. Табір у Солочині на Закарпатті, 1932 .....</i>	55
<i>Ранішні вправи пластунок. Табір у Городилові на Закарпатті, 1932 .....</i>	58

З М І С Т:

I. ТАБОРУВАННЯ	5
II. РОДИ ТАБОРІВ	7
III. ПІДГОТУВАННЯ ТАБОРУ	10
1. Місце під табор	11
2. Технічне підготування	14
Організатор табору	14
Окремі пластуни	17
3. Фінансове підготування	18
4. Програмове підготування	20
Провідник табору	20
Окремі пластуни	21
5. Таборовий виряд	22
Окремі пластуни	22
Провідник табору	24
Курінь, що таборує	24
IV. ПОЧАТОК ТАБОРУ. (Перша праця)	29
1. Приїзд до табору	29
2. Обовязки провідн. в перші дні табору	30
3. Розподіл першої праці	31
4. Будування табору	32
Шатра	32
Щогла на прапор	35
Таблиця на оголошення	36
Кухня (під, накриття, магазин, льох)	36
Латрина	40
Брама	40
Грище	41
Містки, гребля	41
Метеорологічна стація	41

V. ТАБОРОВЕ ЖИТТЯ.	42
A. Порядок.	43
1. Внутрішня організація таб. життя.	43
Таб. правильник	45
2. Таборова господарка	46
3. Карність	47
4. Кари	49
5. Розподіл часу	51
Вставання	54
Ранішнє купання	54
Прибирання шатер	55
Перегляд шатер	56
Збірка. Денний наказ	57
Купання	59
Порядок при їді	60
Вечір	61
Нічна тиша	62
Нічна варта	63
6. Відвідини табору	64
B. Здоровля	66
1. Чистота (гігієна)	66
2. Страва	69
3. Відпочинок	71
4. Сон	72
5. Сонце, повітря, вода	73
6. Фізичне виховання.	75
Рання руханка	75
Спорти	78
Легка атлетика	78
Пливання	79
Веслування. Човни	80
М'ячеві гри	81
Лук	81
Бумеранг	81
Стрілка	81
Ласо	82

В. Праця. (Дух і тіло).	82
1. Пластовий програм	83
Прогульки	86
Пластові гри. «Велика гра»	87
2. Змагання	91
3. В таборі вигідно, приємно й гарно	94
Тотеми. Тотемізм	96
Естетика в таборі	97
4. Таборовий музей	98
5. Щоденна праця в таборі	99
Г. Товариське співжиття.	101
1. Пластова веселість	101
2. Таборовий часопис	102
3. Спів	104
4. Таборова ватра	104
5. Таборіві свята	108
6. Зв'язок зі світом	109
7. Девник (таборовий та особистий)	110
VI. ЗАКІНЧЕННЯ ТАБОРУ	112
1. На таборищі. (Розбирання табору. Ліквідація зобов'язань. Подяки. Від'їзд) ..	112
2. Дома. (Ліквідація таб. справ. Подяки. Звіт з табору. Пропрацація Пласту)	113
Табори українських пластунів Закарпаття	115
З української пластової літератури (для таборо- вої бібліотеки)	116
Спис ілюстрацій	117

